

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

STUDENTSKE (R)EVOLUCIJE:
PEDESET GODINA OD
1968.

8. studentski filozofski simpozij

Filozofskog fakulteta u Osijeku
i Udruge studenata filozofije »logOS«

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET

3. i 4. svibnja 2018.

Osijek

IZDAVAČ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa

Jurja Strossmayera u Osijeku

ZA IZDAVAČA

Loretana Farkaš

UREDNICI

Bruno Dronjić i Martina Ivanko

LEKTURA I KOREKTURA

Martina Ivanko

PRIJELOM TEKSTA I TISAK

Krešendo, Osijek

DIZAJN KORICA

Luka Zdunić

NAKLADA

100 primjeraka

ISBN 978-953-314-11-4

**POKROVITELJI
ORGANIZACIJE SIMPOZIJA**

Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Rektorat
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

**ODRŽAVANJE SIMPOZIJA
POTPOMOGAO**

Studentski zbor
Filozofskog fakulteta u Osijeku

SADRŽAJ

Organizacijski i Programski odbor simpozija.....	6
Uvod	7
BRUNO DRONJIĆ, U čemu leži radikalnost studentske misli? Breme nasljeđa studentskih prosvjeda '68 kao stalna opomena	9
Program simpozija.....	31
Sažeci izlaganja.....	37
Kontakti izlagača.....	75

ORGANIZACIJSKI ODBOR SIMPOZIJA

Barbara Bece (predsjednica)

Marko Sičanica (tajnik)

Natalija Antolović

Monika Ivanović

Valentina Vaško

PROGRAMSKI ODBOR SIMPOZIJA

Martina Ivanko (predsjednica)

Bruno Dronjić (tajnik)

Marijana Bošnjak

Ivana Majksner

Marko Pavelić

STUDENTSKE (R)EVOLUCIJE:
PEDESET GODINA OD
1968.

8. studentski filozofski simpozij

Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
i Udruge studenata filozofije »logOS«

Uvod

BRUNO DRONJIĆ

U ČEMU LEŽI RADIKALNOST STUDENTSKE MISLI?

Breme nasljeđa studentskih prosvjeda '68
kao stalna opomena

1. Uvod. Izazov Događaja

Okruglih pedeset godina od događanja koja su uvelike obilježila prošlo stoljeće i naznačila buduće tendencije, kako političke tako i kulturološke, prosvjedâ 1968., između kojih se po mnogo čemu ističu prosvjedi studenata, barem kao ljubiteljima godišnjica, poslužit će kao podsjetnik na (*badiouovski*) Događaj.¹ '68 kao Događaj suprotstavila se svođenju na dominantne strukture svojom, kako Badiou navodi, 'empiričnošću' i time ukazala na svoju nereprezentativnost kao posljedicu redukcije. Također, noseći breme karaktera Događaja, pojava mnoštva interpretacijâ istog bila je očekivana posljedica.² Razumijevanje '68 kao Događaja ne znači skup svih činjenica, svih 'događaja' koji su se tada zbili već ukazivanje na puknuće u slijedu, odnosno na sebe kao nedosljednost. Napuštajući sveopću idolatriju matema '68 nam je iskrsnula kao Događaj.³ Međutim, događaj kakav je bio '68 ne bi se dogodio da ona u svojoj osnovi nije imala suprotstavljane represivnom jer,

1 Prema Badiou, upravo povijesne situacije postavljaju moguća mjesta pojave Događaja i njemu susljedujućih praksi. Međutim, sami uvjeti za pojavu Događaja i njegova pojavnost ipak nisu dovoljni da bi osigurali pojavu i kontinuitet praksi koje bi proistekle iz njega. Usp. Oliver Feltham, »Translator's Preface«, u: Alain Badiou, *Being and Event*, Continuum, London 2005., str. xxvi.

2 Alain Badiou, *Being and Event*, Continuum, London 2005., str. 178.

3 Posebnost događaja očituje se u prekidanju normalnog režima opisa koji uvijek počiva na klasifikaciji poznatog i nameće drugu vrstu postupka.

prema Badiou, u situaciji koja je 'neutralna', 'prirodna', događaj je nemoguć. Samo u onoj situaciji koja ukazuje na represivnost određene dominantne strukture on je moguć kao pojava.⁴ Stoga je i lako prepoznati srodnost Događaja sa samim značenjem revolucije kao promjene postojećeg stanja vođenom uvjerenjem o neodrživosti istog.⁵

'68 time je bila događaj koji je svojom događajnošću potvrdio mogućnost promjene svim onima, bilo motrenima kao pripadnicima određenih skupina (studenata, radnika, žena, manjinskih seksualnih skupina, itd.) ili kao pojedincima (egzistencijalistička prizma motrenja problema), s druge strane djelovanja i interesa s pozicije drugoga. Danas, pedeset godina poslije, čini se da je upravo taj događaj u puno većoj mjeri poslužio represivnim silama i proširenju polja kontrole nego što je osnažio određene skupine i pojedince lišene institucionalnog plašta u sudioništvu u odlučivanju i oblikovanju budućih političkih i općedruštvenih kretanja. U situaciji u kakvoj se danas nalazimo, a koja biva uvelike određena upravo događajima iz 1968., a možda još i više njihovim uzrocima i posljedicama (dominaciji konzervativnih struja), postavljamo si pitanje: Što činiti?

Za početak, potrebno je ukazati na specifičnost kako pozicije u kojoj se nalazimo, pozicije studenata, tako i prethodećih događaja na temelju kojih takva pozicija poprima specifičan, vremenu imanentan oblik.

Usp. Quentin Meillassoux, »History and Event in Alain Badiou«, *Parrhesia* (12/2001), str. 1-11., str. 2.

4 A. Badiou, *Being and Event*, str. 179.

5 Isto.

2. Izazov 2018.: povratak na '68. Muke današnjice kao podstrjek za pogled unazad

Danas, sveopća informacijska zasićenost virtualnog i njegova nerazlikovanja od stvarnog, uzrokovala je da svako zanimanje i područje bavljenja dobiva svoj paradoksalno 'zatvoreni slobodni' prostor za manifestaciju vlastitih ideja. Upravo omogućavanje govora stiglo je u amanet društva pokretima i revolucijama, međutim, tek onda kada je ono društveno i diskurzivno izgubilo svoju vrijednost, odnosno ulogu koju je nekad imalo sadržano u želji za njezinim ozbiljenjem. Navedenim mnoštvenost subkultura, kojima se svaki pojedinac danas odlikuje pod plaštom sveopće neoliberalizacije i izvrsnosti, paradoksalno ukazuje tek na njegovu jednodimenzionalnost. Plošnost i streatipizacija upravo onoga područja koje je dotad svojom neodređenošću, neograničenošću i nepredvidljivošću predstavljalo opasnost, dobivši svoj prostor, a izgubivši time prostor borbe, izgubilo je i svoj smisao. Potreba za subverzivnim u velikom broju slučajeva rezultirala je rezignacijom u prostor indiferentnog, umjesto borbom za legitimaciju na polju općedruštvenog, na polju politike. Uklanjajući važnost prosvjeda i borbe iz političkog diskursa i stvarnosti njihovom trivijalizacijom, lišili smo se autentičnosti same ideje pobune koja je, zapavši u dekadenciju i fetišizaciju, postala konvencija, formalni obrazac za neke nove društvene i političke ciljeve, više reakcionarne i formalne nego revolucionarne.⁶

Tek mjestimično i površno dotaknuvši probleme današnjice, kojih nije lišena ni studentska pozicija, potrebno je osvrnuti se na njima prethodeće, tražeći uzroke postojeće situacije, ali i motive i podstrjeke za buduće pobjede. Međutim, prije njih još važnije je ukazati na specifičnost same studentske pozicije kao središnjeg predmeta promatranja u ovome radu, koja se, osvrćući se na prethodeće i imajući na umu presudnost svoje pozicije, lišava uloge promatrača

6 Poput, imajući u vidu nedavne događaje u Hrvatskoj, »Hoda za život«, »Marša protiv Istanbulske konvencije«, itd., organiziranih od strane radikalno desnih udruga.

i površnog tumača događaja i postaje njihovim aktivnim sudionikom, koja uvid u prethodeće koristi kao osnovu emancipacije.

3. Otvorenost kao specifičnost studentske pozicije

Ono što prethodi svakoj borbi za prava i slobodu jest samoodređenje. Nužnost samoodređenja studenata pretpostavka je određenja ciljeva, načina borbe i sudjelovanja u javnom i političkom životu. Jedna od skupina koja svojom snagom te lišenošću ikakvih pozicija koje bi branila i kojima bi se smjestila u okvir nekakve reaktivne pozicije i njemu imanentnog branjenja nje, već kao svojevrsna ne-pozicija označava jednu od najautentičnijih nositelja i sinonima za nju, jesu studenti. Ono što Marx govori za proletarijat, a Baudrillard za islamističke teroriste,⁷ premda iz naoko dijametralno suprotnih pozicija i ciljeva, ukazuje na isto – da su oni koji nemaju ništa spremni uložiti sve. Upravo u takvoj jednoj poziciji sadržanoj od volje, mogućnosti i snage, nasuprot tromosti i moći reaktivnih i rudimentnih vladajućih društvenih sila, postavljaju se kao najradikalnija skupina u borbi protiv, prije svega, nemogućnosti, otvarajući si polje mogućnosti samoodređenja. Jer u samoodređenju,⁸ koje uvijek podrazumijeva djelovanje, a ono

7 Usp. Karl Marx, »Manifest komunističke partije«, EKONOMIJA/ECONOMICS 15 (3/2008), str. 565-596., str. 575. Usp. Jean Baudrillard, *Duh terorizma*, Meandar, Zagreb 2003.

Međutim, specifičnost same studentske uloge u odnosu na njih očituje se u svezi onoga čega su lijevo orijentirani krugovi, nerijetko sadržanih svih buržoazijskih inoakcija i manira osim samog priznanja koji je bio pak uvjetovanim autoritetom tradicije lijevohegelovaca, bili lišeni – proletarijatskog karaktera. Upravo studenti, s jedne strane kao akademski građani, baštineći svoju poziciju ponajviše od događajia Francuske revolucije, i s druge strane, svojom nepozicioniranošću u društvu, točnije tek očekivanim stupanjem na polje borbe i ujedno time noseći se s hendikepom novoga, uvelike lišenog znanja 'pravila igre', bivaju time dugo traženi identitetski sklop 'glave' i 'srca' proletarijatskog pokreta.

8 Pa čak i radikalnije, u zaboravljanju sebe, prema Simone de Beauvoir, mi bivamo u mogućnosti slobodno djelovati. Usp. Simone de Beauvoir, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb 2016., str. 494.

pak mogućnost za njega, jest temeljna odrednica slobodnog djelovanja pojedinca, ma kako god društveno bio obojen. Time otvorenost biva središnja okosnica razumijevanja studentske pozicije koja sa sobom implicira jednu od nominalno temeljnih osobina demokracije: dijalog. Otvorenost drugoga prema nama i nas prema drugome svoje korijene sadrži također u razumijevanju istine kao posljedici svojevrsnog dogovora, pristajanja.⁹ Upravo za otvorenost najprijemčivije područje bivaju umjetnost i poezija, kao područja u kojima je sloboda u najvećoj mjeri imanentna samom njihovom značenju i koja zbog tog karaktera trebaju označavati izvor svakog budućeg, i uvjetno rečeno, 'radikalnog' mišljenja i djelovanja. Navedenim ona određuje studente humanističkih studija najpozvanijima za sudjelovanje.¹⁰

3.1. Pitanje samoodređenja kao pitanje identiteta

Međutim, problem nastaje upravo u gledanju na studente iz ovakvog simboličkog i homogeniziranog kuta, koji, ispuštajući iz vida specifičnost pojedine situacije i svakog pojedinca, ispušta iz vida i primjerenost djelovanja i time promašuje problem.

Imajući navedeni, uslovno rečeno, teorijski okvir u vidu, i s druge strane neposrednu situaciju u kojoj se nalazimo, studentsko djelovanje i angažman danas, dolazimo do važnosti osvještavanja za povijest borbe protiv općenito regresivnih, reaktivnih društvenih tendencija, pa dolazile one čak i iz redova one skupine koje smo i sami članovi i koje se idejno otklanjaju od svakog reakci-

9 Prema Heideggeru, ona se očituje u značenju grčke riječi *aletheia*, prevodeći je kao nezaborav iliti neskrivenost. Njome Heidegger ukazuje i na razumijevanje istine kao događaja, odnosno događaja kao istine bitka, koja je uvelike srodna s Badiouovim terminom, a koji se na njega između ostalog i nadovezuje, i uopće postmodernističkom pozicijom. Usp. Steven Hodge, *Martin Heidegger. Challenge to Education*, Springer International Publishing, Berlin 2015., str. 16.

10 Isto, str. 15.

onizma i represije,¹¹ postavljajući time identitetsku pripadnost u drugi plan, štoviše stalno osvještavajući relativnost i ograničenost na svaki pojedinačni slučaj kojim društvena pripadnost tek postaje polje motrišta problema, a ne okvir za svrstavanje. Međutim, upravo dominantna pozicija zagovornika takvih razumijevanja društvenih odnosa poziva nas na borbu kojom studenti kao skupina u najmanjoj mjeri bivaju obilježeni situacijom, događajem, poviješću i terminom koji je sam u svojoj određenosti neodređen, a to je mogućnost. Studentska misao trebala bi biti, s obzirom na svoju specifičnost, najviša instanca aktivizma, koja kao jednu od svojih manifestacija ima i prosvjed, a koja se pak upravo svojom institucionalnom nepozicioniranošću postavlja kao najradikalnija (ne)pozicija. (Ne)pozicija koja je svojom neutemeljenošću najmanje zakočena može doći genealoški do, uvjetno rečeno, temelja. Međutim, jedan od velikih problema određenja uloge, potrebâ i ciljeva studenata jest činjenica da njihova pozicija ne biva određena od strane njih.¹² Tek imajući na umu karakter svoje pozicije kao otvorene, studenti su u mogućnosti samoodrediti se. Samoodređenje time predstavlja potvrdu osvještenja od utjecaja i oslobođenja dominantnih društvenih tendencija, bilo represivnih, institucionalnih, itd., ali uključuje i shvaćanje nužnosti samoodređenja kao perpetuirajuće prakse.¹³ Upravo navedenim pozicija studena-

-
- 11 Problem s riječju 'reaktivno' očituje se u poviješću uvjetovanom korištenju navedenog termina. Reakcionarno je bio naziv korišten za opis djelovanja konzervativnih, desno orijentiranih političkih i društvenih udruživanja. Međutim, on u samom svom nazivu krije na spoznajnoj razini potencijal koji leži i u Adornoj ideji negativne dijalektike, a koja pak pri samoodređenju uloge studenta i općenito određenju svakog oblika identiteta igra značajnu ulogu, ukazujući na samokritiku kao uvjet i posljedak svakog praktičnog djelovanja, povezujući time teoriju i praksu, a istovremenočuva autonomiju same prakse.
- 12 Michael Fielding, »Students as Radical Agents of Change«, *Journal of Educational Change* 2 (2/2001), str. 123-141., str. 123.
- 13 Ideja samoodređenja kao perpetuirajućeg procesa uvelike je srodna s idejom Adornove negativne dijalektike, koja, imajući na umu autonomnost teorije i kritike subjekta, ukazuje na stalni odmak subjekta od neposrednog djelovanja kritizirajući time statični identitetski karakter prakse, koja kao posljedicu

ta poprima karakter radikalnosti. Bivajući u najvećoj mjeri otvoreni prema potpuno novim mogućnostima, studenti bivaju najradikalnija pozicija od svih, ne-pozicija. Za razumijevanje takve radikalnosti nužno je okrenuti se teorijskom objašnjenju navedenog termina. Radikalnost u teorijskom diskursu dolazi u središte govorom Hannah Arendt o 'banalnosti zla' kao antipodu termina radikalnog, kojim se ukazuje na zahvaćanje korijena i time na potpuni zaokret, s obzirom na postojeće stanje, na novi početak. Iako navedeni termin sa sobom nosi brojne negativne konotacije, s obzirom na njegovu sadržanost u nazivima pojedinih (zločinačkih) udruženja i pokreta, on se, ipak, motren na teorijskoj razini koristi u svrhu ukazivanja na prostor novog, neodređenog, uopće prostor mogućnosti. Stoga u modernoj uporabi možemo zaključiti da se riječ 'radikalno' koristi u svrhu ukazivanja na prekid s propisanim, uobičajenim, dosadašnjim, bilo da je riječ o običajima, politikama, institucijama, društvenoj svijesti, a time i slobodnim.¹⁴ Navedeno uvelike biva srodno i s Adornovim pozicioniranjem, koje, slijedeći Nietzschea, ukazuje na to da je osnova svake zdrave kulture i njoj supripadajućih aktera autonomnost i sloboda, odnosno da joj je u osnovi Nietzscheova ideja 'kritike' i Adornova ideja negativne dijalektike kao temeljni način(i) mišljenja i djelovanja.¹⁵ Navedeno biva jasnije ukoliko pri tome imamo u vidu i ideju 'mikrofizike moći' Michela Foucaulta, kojom on pak ukazuje i na niže razine promatranja koje imaju svoj specifičan obol u već šire prikazanom problemu, u ovome slučaju na studente kao identitet i njihovo djelovanje kao 'radikalno'.¹⁶ Takva jedna ne-pozicija, potpomognuta u mišljenju navedenim teorijskim implikacijama otvara prostor za

ima identifikaciju i konvencionalno mišljenu reakcionarnost. Usp. Morgan Alastair, *Adorno's Concept of Life*, Continuum International Publishing Group, London, New York 2007., str. 64.

14 John Pizer, *Toward a Theory of Radical Origin. Essays on Modern German Thought*, University of Nebraska Press, Lincoln & London 1995., str. 8.

15 Isto, str. 71.

16 Michel Foucault, *Znanje i moć*, Nakladni zavod Globus, Zagreb 1994., str. 114.

tumačenje, s obzirom na jednu specifičnost nje same: kolektivni identitet.

3.2. Problem kolektivnog identiteta. Mogućnosti prakse

Pitanje kolektivnog identiteta mora se promatrati imajući u vidu tijek studentskog aktivizma 80-ih godina, za vrijeme kojeg je identitetska politika postala prepoznatljiva pojava, prije svega imajući u vidu *gay*, lezbijske te feminističke grupe i pokrete za pravdu i prava, među kojima je studentska uloga bila jedna od najznačajnijih. Navedenim je došlo i do ukazivanja na kolektivni identitet kao osnovu svakog mobiliziranja i provedbu pojedinih političkih modela.¹⁷ Također, važno je ukazati i na specifičnost takvih kolektivnih identiteta, s obzirom na to da dolaze kao posljedica prepoznavanja onih koji se nisu uklapali u dotad postojeće kolektivne identitete, već su bili oni drugi pa čak i nepostojeći. Međutim, danas problem identitetske politike (na primjeru, recimo, rasprava o pobačaju) ukazuje da se naglasak s pitanja kako je do problema došlo, tražeći njegove izvore, prebacio na zauzimanje stava jedne od dviju profiliranih pozicija, s obzirom na interese koje jedan od odgovora na problem nama nudi, uzimajući postalu situaciju kao danu.¹⁸ Nadalje, uzimajući time u obzir sve manifestacije kako kolektivnih identiteta, tako i iz njega popratnih identitetskih politika, dolazimo do pitanja jesu li kolektivni identiteti praćeni ili nastali u cilju društveno-političkog djelovanja istoznačni s onima koji su posljedica životnih praksi. Na navedeno je pitanje teško odgovoriti možda baš zbog problema koji je imanentan samom postupku povlačenja granice. O specifičnosti navedenog svjedoči i činjenica da kolektivni identiteti imaju svoje simbole i nazivlje te nisu u potpunosti ili uopće oslonjeni na nekakvu racionalnu kal-

17 Međutim, navedenim je pitanje pojedinačnog djelovanja i aktivizma ostalo i dalje otvoreno. Usp. Francesca Polletta; James M. Jasper, »Collective Identity and Social Movements«, *Annual Review of Sociology*, (27/2001), str. 283-305., str. 283.

18 Isto, str. 284.

kulaciju za postizanje vlastitih interesa već ono za njih označava način života. Također, u odnosu na ideologiju kolektivni identiteti gaje pozitivne osjećaje prema drugim grupama.¹⁹ Stoga nam i dalje kao izazov stoji uočiti različite relacije između interesa i identiteta, strategije i identiteta, i politike i identiteta, a koje uključuju kulturalne procese u jednakoj mjeri kao one strukturalne.²⁰ Uz navedeno ide i problem odnosa osobnih i kolektivnih identiteta te klasnih i nacionalnih identiteta.²¹

U 70-ima su ljudi prestali biti razočarani i frustrirani situacijom i počeli su se udruživati u političke stranke i sudjelovati u političkom projektu. Najčešći ili barem najzapaženiji kolektivni identiteti nastali kao potreba za pokretom bili su *gay* pokreti, feministički pokreti, lokalna autonomija, itd. Također, novi socijalni pokretni nisu bili uvjetovani (samo) klasnim. Socijalna kontrola počela je u sve većoj mjeri upravljati njihovim životima i time je ona postala veća opasnost nego što su bile odredbe konzervativnih struja na temu čovjekove biologije.²² Novi socijalni pokreti u većoj su mjeri pronalazili pitanja o istraživanjima identitetskih pokreta nego odgovore na njih. Većina je pokreta kombinirala političke ciljeve s onim kulturološkim. Neki su istraživači ukazivali na nužnost dekonstrukcije identiteta,²³ a neki pak na svezu prema kojoj su partikularni identiteti bili izvor diskriminacije, ekskluzivnosti, ali i mobilizacije.²⁴ Teorijska refleksija o navedenom ukazivala je na povijesnu konstrukciju pojma prirodnog s obzirom na identitet, potom konstrukciju i pružanje novih sofisticiranih modela po kojima se ljudi vode pri izgradnji identiteta, prepoznavanje neovisne uloge kulture u oblikovanju identiteta te

19 Isto, str. 284-285.

20 Isto, str. 285.

21 Isto, str. 286.

22 Isto.

23 Isto, str. 286-287.

24 Isto, str. 287-288.

prepoznavanje političke situacije u kojima identiteti imaju priliku i nagnuće postati pokretom.²⁵

Kolektivni identiteti nastali pokretom obično se odnose na političko polje i organizaciju.²⁶ Primjer studenata zbog svoje, prije svega, institucionalne određenosti jest onaj koji je prethodeći. Međutim, upravo potreba za udruživanjem u razdobljima represije i dekadencije ukazuje na puni smisao kolektivnog identiteta kakav su u ovome slučaju studenti. Jedan od najrubbnijih primjera jest primjer afričkih studenata. Afrički su studenti s vremenom shvatili da su bili pod utjecajem europskog koncepta obrazovanja koji je uvelike odredio njihov kulturalni identitet, ali i omogućio da ga postave u pitanje.²⁷ Također, posljedica navedenog bila je i njihova neopterećenost komunizmom i kapitalizmom kao dominirajućim uređenjima. Bivajući svjesni svoje drugotnosti i u jednom i u drugom uređenju, nisu htjeli biti dio niti jednog od njih.²⁸ Neovisnost kao cilj, a revolucionarna snaga kao sredstvo postizanja bili su osnova djelovanja afričkih studenata i stoga danas mogu poslužiti kao jedan od 'najčišćih' primjera.²⁹ Navedeni primjer nemogućnosti identifikacije zbog drugotnosti identiteta u manifestacijama i jednog i drugog uređenja postao im je motiv i podstrjek za samoodređenje.

Na kraju, važno je ukazati da, imajući u vidu gore navedeno definiranje samog pojma 'samoodređenja' na temelju Adorna,³⁰ ali i

25 Time dolazimo i do razlike između identiteta i pokreta i razlika identiteta nastalih kao posljedica pokreta te onih nastalih neovisno o pokretu. Usp. F. Polletta; J. M. Jasper, »Collective Identity and Social Movements«, str. 288-289.

26 Isto, str. 297.

27 N. Bancel; J. Devisse, »The Black Student Press in France from 1943 to 1960«, u: *The Role of African student movements in the political and social evolution of Africa from 1900 to 1975*, Unesco publishing, Paris 1994., Str. 202.

28 Isto, str. 204.

29 Isto.

30 Adornova kritika empirijske sociologije bila je i razlog njegova odbijanja davanja potpore studentima koja je dominirala u američkim istraživačkim

sva navedena povijesna zbivanja, kolektivan identitet jest fluidan i relacijski te uvijek nastaje u interakciji s velikim brojem različitih subjekata (kolektivnih identiteta). Iako je značajan broj istraživanja pravnog i političkog statusa kolektivnih identiteta učinjen, mi i dalje malo znamo kako je kultura utjecala na gradnju takvog nečeg kao što su kolektivni identiteti i kakvi psihološki procesi i strukture uvjetuju njihovu pojavu. Kao neke od tema koje u najvećoj mjeri, barem u teorijskom diskursu, impliciraju govor o kolektivnim identitetima kao svojim antipodovima danas su govor o tijelu i tjelesnosti,³¹ s obzirom na kolektivni identitet, te sjećanje kao preduvjet za njegovu izgradnju.³²

4. Refleksije uz kronologiju događaja. Promjene od '68 do danas

Mijene studentskih pokreta započetih 60-ih godina poprimaju u narednim desetljećima (70-ih i 80-ih) nove karakteristike i oblike. Tek imajući njih u vidu moguće je razumjeti posljedice i nasljeđe studentskih pokreta danas.

4.1. 60-e

Promatrajući studentske pokrete 60-ih možemo uočiti neke od sljedećih osobina:

- a.) Jedna od karakteristika društvenih pokreta, prije svega studentskih pokreta tijekom 20. stoljeća, jest da su bili reakcio-

krugovima i fakultetima. Adorno je ukazivao na to da je svaki aktivizam po naravi regresivan, sukladno njegovoj ideji negativne dijalektike, i stoga bi takvi trebali biti i studenti, a ono znači biti ispod utjecaja i vala pozitivizma (uniformnog karaktera metode) kao odbijanja refleksije vlastite nemoći i zauzimanja odstojanja od neposredne situacije. Usp. Andrew N. Rubin, *Arc-hives of Authority. Empire, Culture, and the Cold War*, Princeton University Press, Princeton – Oxford 2012., str. 83.

31 F. Polletta; J. M. Jasper, »Collective Identity and Social Movements«, str. 300.

32 Isto, str. 299.

narni. Međutim, reakcionarni u smislu obrane od promjena koje žele uvesti vladajući, a progresivni u smislu nastojanja traženja boljeg uređenja. Studentski pokreti u Francuskoj, Španjolskoj, Meksiku, Kini itd. bili su primjeri navedenog koji su nastojali obraniti prije svega vlastiti način življenja od ekonomske krize i političke represije. Neki su pokreti imali još neke ciljeve kao svrhu svoga djelovanja, primjerice pokret zelenih u Njemačkoj nastojao je osigurati mir i zaštititi okoliš. Međutim, mnogi od tih pokreta bili su eskapističkog karaktera, bježeći u pojedine religiozne kultove kao mjesta oslobođenja. Upravo navedeni cilj je često kasnije služio kao argument kritike studentskih prosvjeda kao nedosljednih.³³

- b.) Također, ono što je još bilo zajedničko društvenim pokretima jest njihovo ukazivanje na moralnost i osjećaj za pravdu kada je nepravda nanosena pojedincima i skupinama koje nisu u bili poziciji moći (položaj Afroamerikanaca, studenata, homoseksualaca, žena, itd).
- c.) Identifikacija kroz periode eksploatacije koji su bili podstrjek na prosvjed bila je i jedan od glavnih zamašnjaka pokreta i time indirektno ideju identiteta postavila u središte političke i općedruštvene borbe.³⁴

4.2. 70-e i 80-e: slabljenje intenziteta studentskog pokreta i njegov kraj. Primjer SAD-a

U odnosu na 60-e godine, 70-e i 80-e uvelike su pokazivale slabljenje intenziteta studentskog pokreta pa čak i pojave protuučinka. Konzervativni pokreti ujedinjeni s Crkvom svoj su uspjeh u 70-

33 Andre Gunder Frank; Marta Fuentes, »Civil Democracy: Social Movements in Recent World History«, u: *Transforming the Revolution. Social movements and the World-System*, (ur. Samir Amin, Giovanni Arrighi, Andre Gunder Frank, Immanuel Wallerstein), Monthly Review Press, New York 1990., str. 139-181., na str. 175.

34 Isto, str. 175-176.

ima postigli zahvaljujući *hipijima*. Generacija 60-ih, osim što se suprotstavila socijalnim mukama i rigidnoj politici, suprotstavila se također i religioznim vjerovanjima i institucijama.³⁵ Međutim, odgovor od strane konzervativaca nije dobio protuodgovor. Tihi pokret iz 70-ih smatrao se tada putem prema aktivnijem razdoblju u budućnosti.³⁶ No, navedeno nije uslijedilo. Uslijedila je pojava novih fenomena vezanih za studentska djelovanja poput studentskih lobija. Lobiji su ukazivali na to da se studentski interesi moraju poštovati, a s druge strane i na sve veću poziciju moći samih studenata. Jedan od najuspješnijih studentskih lobija bio je 'Student Association of the State University' (SASU), koji je uvelike utjecao na uspostavu 'Javnih interesnih istraživanja' (PIRG) s ciljem istraživanja dotad zanemarenih društvenih pojava.³⁷ Također, ono što je bilo specifično za '80-te su i teme kojima su bili okupirani studenti. Problemi koji su zanimali studente 80-ih bili su represija u Africi, rasizam u američkim kampusima, intervencija SAD-a u Srednjoj Americi, itd.³⁸ Premda su studenti 50-ih sa studentima 70-ih i 80-ih bili skupno opisivani kao pasivni u odnosu na generaciju 60-ih, ipak je uočljivo to da su studenti 50-ih, nazvani »tihom generacijom« zbog svoje apatije, bili različiti od onih 70-ih i 80-ih, koji su uvelike bili aktivniji i liberalniji i na kojima se vide promjene kao posljedice 60-ih. Gore navedene prakse to i potvrđuju. Štoviše, ono što je pošlo za rukom studentima 80-ih jest stvaranje masovnog pokreta za vrijeme konzervativnog predsjednika (u odnosu na prosvjede 50-ih i 60-ih za vrijeme kojih su na vlasti bili nominalno liberalni predsjednici). Također, moguće je uočiti kontinuitet liberalnih vrijednosti i aktivizma unatoč

35 Thomas W. Gallant, »'Got a Revolution, got to revolution': Student Activism and the Antiwar Movement. An Historical Assessment«, *Historien* (9/2009), str. 64.

36 Phillip G. Altbach; Robert Cohen, »American Student Activism: The Post-Sixties Transformation«, *The Journal of Higher Education* 1 (61/1990), str. 32-49., str. 38.

37 Isto, str. 36-37.

38 Isto, str. 47-48.

ponovljenom konzervativizmu.³⁹ Međutim, kraj 80-ih doveo je do propasti studentskog pokreta. Razloge navedenom neki vide i u nestanku motiva zaustavljanja Reagana i nacionalnog skretanja u desno. Reaganova revolucija rasula se 1986. obnovom demokratske dominacije u Kongresu. Međutim, *apartheid* se nastavio.⁴⁰ Unatoč pokušajima pojedinih studentskih grupacija da se u njega okupe, 1988. više nije bilo nacionalnog studentskog pokreta.⁴¹

5. Treće tisućljeće: presudna uloga svučilišta u izazovima budućeg. Važnost uspostave diskursa kao preduvjeta praktičnog djelovanja

Vladavina neoliberalnog kapitalizma pod okriljem tehnologizacije i pojave Interneta uvelike je zadovoljila partikularne potrebe nekadašnjih sudionika prosvjeda. Međutim, za one uvidavnije uočljivo je da je većina od tada naznačenih problema i dalje ostala. Štoviše, borba protiv njih danas zahtijeva puno veće napore i uvide, s obzirom na povećanje moći i sredstava dominantnih vladajućih struktura, a uz to su se pojavili i još neki problemi. Jedan od njih jest i slabljenje autonomije sveučilišta, matičnog mjesta i utočišta studenata.

5.1. Habermas i komunikativna praksa kao obilježje izravne demokracije

Obrazovanje koje je sa sobom donijela Francuska revolucija trećem stалеžу uvelike je pomogla da, s obzirom na lošiji položaj u društvu od ostalih, naprave odmak od vlastite situacije, motrene isključivo kroz prizmu samoodržanja te uoče razloge i kontinuitete koji su doveli do pojedinih društvenih stanja i odnosa te time i načine na koje se uopće društvo mijenja i na koji ga je način moguće promijeniti. Isto danas vrijedi i za studentska udruživanja i pokre-

39 Isto, str. 48.

40 Isto, str. 46.

41 Isto, str. 46-47.

te. Kontinuitet nejednakosti i dalje ne jenjava.⁴² Također, navedena emancipacija koju smo baštinili od Francuske revolucije uvelike je pripomogla i razvoju institucija obrazovanja, pa i izvaninstitucionalnom obrazovanju te utjecala na kasniju pojavu i svijest o studentima kao skupini koja prepoznaje mogućnosti sudjelovanja u političkoj igri i mogućnostima koje joj bivanje subjektom političke igre sa sobom pruža. Jedan od mogućih teorijskih odgovora na slučaj i posebnost studentske i uopće sveučilišne pozicije, ali i na samu komunikaciju shvaćenu kroz prizmu solidarnosti, jest Habermasov termin komunikativnog djelovanja. Habermas kao rješenje opće propasti javne sfere, kolonizacije, itd., nalazi upotrebu razuma u izbjegavanju potpadanja pod utjecaj 'kapitalističkih bogova', novca i moći, gledajući ga kao osnovu za izgradnju neposredne demokracije. Habermasov projekt za učenje odraslih trebao bi dovesti do zaustavljanja pada društvene solidarnosti i time nastaviti razvijati demokratske odnose kao svojstvene interpersonalnoj komunikaciji.⁴³ Habermasova kritika kapitalizma očituje se u činjenici da su javni prostor zauzeli političari, menadžeri i predstavnici pojedinih medija, imajući na umu prije svega vlastiti partikularni interes i prihvaćajući pravila igre postojećeg stanja shvaćajući ga kao danog. S druge strane, demokracija po Habermasu ovisi o uključivanju ljudi u javnu sferu te o organizacijama i udrugama koje pomažu oblikovati mišljenje temeljem takvog diskursa. Otvorena komunikacija s aktivnim sudionicima za Habermasa osnova je transformativne funkcije demokracije.⁴⁴ Habermas kao prepreku navodi naviku neučenja odraslih, aktera društvenog i političkog života. Kao alternativu tome Habermasova teorija komunikativne akcije nudi projekt koji obrazuje, po-

42 Hans-Georg Gadamer, *Nasljeđe Europe*, Matica hrvatska, Zagreb 1997., str. 32.

43 Ted Fleming, »Habermas, Critical Theory and Education«, rad izložen na skupu *Pedagogika krytyczna dzis: Pytania o teorie i praktyke (Critical theory today: Questions about theory and practice)* na Pedagoškom Institutu, Sveučilište u Gdanjsku, Poljska, 27. svibnja 2012., str. 7.

44 Isto, str. 7-8.

glavito za odrasle. U njemu će pojedinci biti lišeni svog osobnog interesa kao motiva za uspjeh te će razumijevanje vlastitih i tuđih potreba i poduzimanja radnji na temelju sporazuma, odnosno diskurzivnog stvaranja volje, biti osnova budućeg djelovanja. Međutim, suvremeno društvo opterećeno novcem i moći zasićeno je nebrojenim primjerima koji su suprotni komunikativnom djelovanju i koji takvoj praksi uvelike smanjuju šanse.⁴⁵ Također, jedna od osobitosti navedene Habermasove ideje komunikativne akcije jest ta da su svi zaključci proizašli iz komunikativne prakse provizionalni i mogu biti osporeni ili izmijenjeni u bilo kojem trenutku. U navedenom Habermas vidi i osiguranje pojavnosti osjećaja za solidarnost između sudionika. Prema Habermasu je stoga solidarnost osnova komunikacije diskursa i samog života.⁴⁶ Navedeno nesumnjivo implicira gore spomenutu priču o kolektivnom identitetu i njegovom karakteru drugotnog, kao utemeljujućeg za djelovanje koje sa sobom uvijek pronosi solidarnost kao jednu od svojih temeljnih ideja kojima se vodi. Diskurs koji bi se navedenim posljedično uspostavio podrazumijeva slobodu i pravdu. Slobodu zauzimanja stava, pravednost i poštovanje prema njemu od strane drugih. Takav diskurs je ujedno i racionalan i emancipacijski u svojoj namjeri. Habermasova je namjera revitalizirati autonomnu, samoorganiziranu javnu sferu sposobnu suprotstavljanju medijima vođenim novcem i moći. Stoga sveučilište predstavlja jedan od ključnih čimbenika. Uloga profesora i učitelja je osnažiti i kreirati situacije koje ohrabruju pojedince za potpuno sudjelovanje u diskursu.⁴⁷ Umjesto gledanja sveučilišta kao raspršenih odsjeka i fakulteta Habermas predlaže udruživanje s obzirom na zajednički cilj i temu. Navedeno Habermas nalazi u komunikativnoj akciji, shvaćanjem sveučilišta i društva kao zajednice komunikativne prakse.⁴⁸ Međutim, uvijek je problem utilitarizma njegovo instru-

45 Isto, str. 8.

46 Isto, str. 8-9.

47 Isto, str. 9.

48 Isto, str. 14.

mentalno učenje kao mogući i najčešći rezultat, a ne sama komunikativna praksa. Jedan od razloga je česta i prevelika usmjerenost na vlastitu karijeru, a premali osvrt na ulogu u zajednici kao posljedica opće specijalizacije i 'kulta karijere'. Tek kada studenti budu uključeni u sve aspekte života na sveučilištu, a uloga sveučilišta postane razvoj temelja za demokratsko društvo, komunikativna praksa će se ozbiljiti. Za Habermasa sveučilište je živi svijet, koloniziran danas ekonomijom i državom, koji traži dekolonizaciju da bi mogao participirati u slobodnoj, kritičkoj konverzaciji.⁴⁹

6. Interpretacije '68. Od revolucionarnog pokreta do njegove banalizacije

'68 godina na raznorazne načine je interpretirana, često uvelike ovisno o političkom određenju i svjetonazoru, a polarizirajući efekt studentskog pokreta je tome pridonio. Bilo da je riječ o umjetnosti, politici, televiziji – '68 je za sve bila presudna godina kako desetljeća tako i stoljeća, poglavito u Americi. Neki autori tvrde da prosvjedi nisu zaustavili rat, ali su preusmjerili njegovu kretanju i ubrzali kraj. S obzirom na svoju političku pozicioniranost, pojedini istraživači različito su tumačili događaj '68.

- a.) Liberalni progresivci ukazuju na to da je postojala skupina studenata koja je bila provokativna, radikalna i revolucionarna, ali je ona predstavljala tek mali broj sveukupnog broja prosvjednika. Već tada su mediji pri izvještavanju pažnju usmjeravali na stil odijevanja i rekvizite specifičnih prosvjednika, a ne na uobičajeno odjevene prosvjednike srednjeg staleža. Već tada je danas opći senzacionalizam, premda u potpuno drugim okolnostima, ukazivao na svoje početke. Time su mediji uvelike iskrivili sliku studentskog

prosvjeda.⁵⁰ Studentski pokret bio je puno više reformistički nego revolucionaran, ukazujući na to da ne smijemo gledati na pokret kao monolitan već imati u vidu to da se temeljio na mnogim različitim organizacijama. Liberalni progresivci smatraju da je tvrdnja da je studentska opozicija bila okrenuta idealističkim namjerama, a ne vlastitom interesu vrlo naivna (ukazujući implicitno na vrlo dobar položaj nekih koji su se borili za veća prava).⁵¹

- b.) Još jedna skupina teoretičara koja je tvrdila da studentski pokret nije bio revolucionaran jesu umjereni konzervativci. Smatrali su da su kritika i protivljenje ratu bili kod studenata parola za pravi povod: regrutiranje.⁵² Također, konzervativci trivijaliziraju navedeni pokret govoreći da su bili motivirani seksom, drogama, *rock* glazbom, itd. Za konzervativce je slika '68 predručna mogućnost kritike opozicije i ikona svake vladajuće struje koja se pojavi.⁵³
- c.) Za radikalno lijeve teoretičare nema dvojbe o revolucionarnosti samog pokreta. Oni su ukazivali na puno veći broj ciljeva osim same borbe protiv rata. Za njih je on bio idealističan, revolucionaran, transnacionalan. Uključivao je borbu za jednaka prava svih Amerikanaca, kritiku kapitalizma te pokušaj ukidanja dominacije Europe i Amerike širom svijeta.⁵⁴
- d.) Neokonzervativci, pak, gledaju na '68 uzimajući riječi dominantne grupe studenata o nasilnoj borbi protiv vlade. Stoga je neokonzervativni stav o studentskom pokretu

50 T. W. Gallant, »'Got a Revolution, got to revolution': Student Activism and the Antiwar Movement. An Historical Assessment«, str. 60.

51 Isto, str. 58-59.

52 Isto, str. 60.

53 Isto, str. 61.

54 Isto, str. 61-62.

uvelike za njih bio radikaln, nasilan, ideološki.⁵⁵ Hipijii su za njih bili uzročnici kretanja Amerike u konzervativnom smjeru, koja je bila za njih reakcija na moralni pad, kriminal i nasilje pripadnika pokreta 60-ih.⁵⁶

Brojnost i šarolikost osvrta i tumačenja nam još jednom svjedoči o početno naznačenoj Događajnosti kao temeljnoj okosnici za razumijevanje epohalnosti same '68.

7. Zaključak. 'Nesuvremenost' kao preduvjet odgovornosti studentskog djelovanja

Vodeći se Adornovom idejom negativne dijalektike, a opisujući je, između ostalog, i kao otklon od poistovjećivanja na razini svijesti s praksom, koja kao posljedicu ima autonomnost teorije i njezinu izmjenjujuću poziciju s praksom, čineći time dinamični izmjenični konstrukt,⁵⁷ uočavamo srodnost i s idejom sadržanom u nazivu Nietzscheovih *Nesuvremenih razmatranja*. Nietzsche, misleći 'nesuvremeno', ima u vidu dijapazon prošlog kao preduvjeta postojećeg stanja, točnije genealogiju⁵⁸ današnjeg stanja. Vodeći se navedenom mišlju možemo prepoznati karakter osvrta na '68 kao jedan takav primjer, koji se, uviđajući stranputice suvremenosti, okreće prošlosti da bi prepoznao njezine uzroke. Također, takva samoosvještena pozicija biva dodatno potaknuta osobitošću same pozicije u kojoj se studenti nalaze. Njihova (još uvijek) nepozicioniranost na tržišnom polju upućuje na karakter otvorenosti studentske pozicije, odnosno u najmanjoj mjeri opterećenost bremenom postojeće pozicije kao neke druge društvene skupine, kojima ona predstavlja teret i utočište od izazova koje

55 Isto, str. 62-63.

56 Isto, str. 63-64.

57 M. Alastair, *Adorno's Concept of Life*, str. 64.

58 Ideja genealogije svoj specifični oblik poprima i u Foucaultovom mišljenju, koji, imajući prije svega u vidu mikrofiziku moći kao analizu diskursa, ukazuje na tijek (dis)kontinuiteta diskursa kao preduvjeta svakog djelovanja.

pruža nepredvidljivost kritike. U okrilju postmodernističkih teorija okupljenih oko ideje nestabilnog identiteta, posebice onog kolektivnog, kolektivni identiteti poput radnika, žena, manjinskih seksualnih skupina, studenata, itd., bivajući drugotni, svojim kolektivnim udruživanjem, solidarnošću, postavljaju uvijek borbe protiv represije kojom su pogođeni. Upravo imajući u vidu mogućnosti kolektivnog identiteta studenata, ali i kritiku postojećeg kao imanentnu svakom budućem djelovanju i samom identitetu, potom specifičnost same studentske pozicije i sveučilišta i njezinu presudnost u oblikovanju diskursa koji će omogućiti jasniju i dalekosežniju aritukulaciju problema i rješenja, ali i uspostavu dijaloga kao osnovu za pravednije i slobodnije društvo, možemo potvrditi njezin karakter otvorenosti kao radikalnosti. Slijedeći Hannah Arendt u mišljenju da samo dobro, a ne zlo može biti radikalno,⁵⁹ ukazuje se na osobitost samog karaktera studentske pozicije, koja svojom otvorenošću u najvećoj mjeri ima mogućnost biti, sad u novom smislu te riječi, radikalna. Svim navedenim '68 se postavlja kao nezaobilazna točka u mišljenju identiteta studenata, njihove uloge i dalekosežnosti njihovih mogućnosti.

Literatura

Alastair, Morgan, *Adorno's Concept of Life*, Continuum International Publishing Group, London, New York 2007.

Altbach, Philip G.; Cohen, Robert, »American Student Activism: The Post-Sixties Transformation«, *The Journal of Higher Education* 1 (61/1990), str. 32-49.

Arendt, Hannah, *The Jewish Writings*, Schocken Books, New York 2007.

Badiou, Alain, *Being and Event*, Continuum, London 2005.

Bancel, N.; Devisse, J., »The Black Student Press in France from 1943 to 1960«, u: *The Role of African student movements in the political and social evolution of Africa from 1900 to 1975*, Unesco publishing, Paris 1994.

59 Hannah Arendt, *The Jewish Writings*, Schocken Books, New York 2007., str. 471.

Baudrillard, Jean, *Duh terorizma*, Meandar Zagreb 2003.

De Beauvoir, Simone, *Drugi spol*, Naklada Ljevak, Zagreb 2016.

Feltham, Oliver, »Translator's Preface«, u: Alain Badiou, *Being and Event*, Continuum, London 2005.

Fielding, Michael, »Students as Radical Agents of Change«, *Journal of Educational Change* 2 (2/2001), str. 123-141.

Fleming, Ted, »Habermas, Critical Theory and Education«, rad izložen na skupu *Pedagogika krytyczna dzis: Pytania o teorie i praktyke (Critical theory today: Questions about theory and practice)* na Pedagoškom Institutu, Sveučilište u Gdanjsku, Poljska, 27. svibnja 2012.

Foucault, Michel, *Znanje i moć*, Nakladni zavod Globus, Zagreb 1994.

Gadamer, Hans-Georg, *Nasljeđe Europe*, Matica hrvatska, Zagreb 1997.

Gallant, Thomas W., »'Got a Revolution, got to revolution': Student Activism and the Antiwar Movement. An Historical Assessment«, *Historien* (9/2009).

Gunder Frank, Andre; Fuentes, Marta, »Civil Democracy: Social Movements in Recent World History«, u: *Transforming the Revolution. Social movements and the World-System*, (ur. Samir Amin, Giovanni Arrighi, Andre Gunder Frank, Immanuel Wallerstein), Monthly Review Press, New York 1990., str. 139-181.

Hodge, Steven, *Martin Heidegger. Challenge to Education*, Springer International Publishing, Berlin 2015.

Marx, Karl, »Manifest komunističke partije«, *EKONOMIJA/ECONOMICS*, 15 (3/2008), str. 565-596.

Meillassoux, Quentin, »History and Event in Alain Badiou«, *Parrhesia*, 12 (2001), str. 1-11.

Pizer, John, *Toward a Theory of Radical Origin. Essays on Modern German Thought*, University of Nebraska Press, Lincoln & London 1995., str. 8.

Polletta, Francesca; Jasper, James M., »Collective Identity and Social Movements«, *Annual Review of Sociology* 27 (2001), str. 283-305.

Rubin, Andrew N., *Archives of Authority. Empire, Culture, and the Cold War*, Princeton University Press, Princeton and Oxford 2012.

STUDENTSKE (R)EVOLUCIJE:
PEDESET GODINA OD
1968.

8. studentski filozofski simpozij

Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
i Udruge studenata filozofije »logOS«

Program simpozija

PROGRAM

ČETVRTAK, 3. SVIBNJA 2018.

Svečana dvorana Filozofskog fakulteta,

Lorenza Jägera 9, Osijek

9.00 – 9.30 Pozdravne riječi i otvaranje simpozija

- **prof. dr. sc. Vlado Guberac**, rektor Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
- **izv. prof. dr. sc. Tanja Gradečak-Erdeljić**, prodekanica za znanost i međunarodnu suradnju Filozofskog fakulteta u Osijeku
- **Martina Ivanko**, predsjednica Udruge studenata filozofije »logOS« i Programskog odbora simpozija
- **Barbara Bece**, predsjednica Organizacijskog odbora simpozija

Pozvano predavanje

- 9.30 – 10.30 **Boris Buden** (Berlin): Učenje slobode/sloboda učenja u jeziku i vremenu: izazov šezdeset osme
- 10.30 – 11.00 *Rasprava*
- 11.00 – 11.15 *Pauza*
- 11.15 – 11.45 **Luka Matić** (Zagreb): *La lutte continue*: društvo kao horizont i sloboda kao praksa
- 11.45 – 12.00 *Rasprava*
- 12.00 – 12.15 **Bruno Dronjić** (Osijek): Pitanje autentičnosti Adornova mišljenja odnosa teorije i prakse
- 12.15 – 12.30 **Leontina Arežina** (Novi Sad): Kako misliti *Revoluciju nade* danas?
- 12.30 – 12.45 **Lazar Petković** (Novi Sad): *Strukture hodaju ulicama!* Lacanov odgovor na '68
- 12.45 – 13.00 *Rasprava*
- 13.00 – 15.00 **Pauza za ručak**
- 15.00 – 15.15 **Milica Resanović** (Beograd): Izazovi uspostavljanja solidarnosti profesora sa studentima u današnjim protestima – primer blokade Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
- 15.15 – 15.30 **Mira Luković** (Beograd): Kako muzealizovati revoluciju – sećanje na 1968. u Muzeju Jugoslavije
- 15.30 – 15.45 **Nemanja Pantović** (Beograd): Za koga pišemo? Važnost izdavačke delatnosti za političku borbu
- 15.45 – 16.00 *Rasprava*
- 16.00 – 16.15 *Pauza*
- 16.15 – 16.30 **Ivana Majksner** (Osijek): Od Francuske revolucije do studentskih prosvjeda. Napredak svijesti o potrebi pobune
- 16.30 – 16.45 **Marko Sičanica** (Osijek): »Borba za slobodu«: Haymova kritika Hegela
- 16.45 – 17.00 **Žarko Cicović** (Novi Sad): Nesavremena istraživanja ili '68 kontra vremena
- 17.00 – 17.15 *Pauza*
- 17.15 – 17.30 **Barbara Bece** (Osijek): Sustav discipline i kontrole u romanu *Let preko kukavičjeg gnijezda* Kena Keseya
- 17.30 – 17.45 **Anja Koprivšek** (Beograd): Politizacija svakodnevnog: umetnička praksa i novi aktivizam

- 17.45 – 18.00 **Miran Pogačar** (Novi Sad): Šta se desilo '68? Događaj i njegove posledice danas
- 18.00 – 18.15 **Martina Ivanko** (Osijek): Marcuseovo problematiziranje revolucionarne svijesti kod studenata
- 18.15 – 18.30 *Rasprava*
- 18.15 – 20.00 **Slobodno vrijeme**
- 20.00 – 02.00 **Promocija trećeg broja *Biltena studentskih radova iz filozofije* (cafe bar Voodoo)**
- Završetak prvog dana simpozija**

PETAK, 4. svibnja 2018.

Pozvano predavanje

- 10.00 – 10.30 **Marijan Krivak** (Osijek): Uz film Nenada Puhovskog *Generacija '68*
- 10.30 – 12.00 **Projekcija filma *Generacija '68* Nenada Puhovskog**
- 12.00 – 12.15 *Pauza*
- 12.15 – 12.30 *Rasprava*
- 12.30 – 15.00 **Pauza za ručak**
- 15.00 – 15.15 **Klara Jurković** (Osijek): Na tragu 1968.: evolucija ili involucija? Važnost studentske odgovornosti
- 15.15 – 15.30 **Ivo Alebić** (Zagreb): Primjer studentskog aktivizma danas: dionizijsko kazalište
- 15.30 – 15.45 **Monika Ivanović** (Osijek): Filozofija kao revolucija egzistencije
- 15.45 – 16.00 *Rasprava*
- 16.00 – 16.15 *Pauza*
- 16.15 – 16.30 **Marko Pavelić** (Osijek): Od 1968. do danas: što se promijenilo? Pedeset godina od početka Novog svijeta
- 16.30 – 16.45 **Luka Rudić** (Novi Sad), 1968. u Francuskoj
- 16.45 – 17.00 **Dominik Turković** (Osijek), Studentske demonstracije u Hrvatskoj 1968.
- 17.15 – 17.30 *Rasprava*
- 17.30 – 18.00 *Završna rasprava i zatvaranje simpozija*

STUDENTSKE (R)EVOLUCIJE:
PEDESET GODINA OD
1968.

8. studentski filozofski simpozij

Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
i Udruge studenata filozofije »logOS«

Sažeci izlaganja

IVO ALEBIĆ

student 1. godine diplomskog studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

Primjer studentskog aktivizma danas: dionizijsko kazalište

More logosa kopni, a sofistika je u punom cvatu.

Sofistika preuzima kormilo i plovi bespućima oskvrnutog smisla. Dijalektika se čini kao da je na izmaku snaga – skoro bismo mogli reći da se bori za vlastiti bitak. U tako teškim vremenima zadaća je onoga koji se ozbiljno bavi filozofijom da se zabrine. Njen pojam sofistika je obeščastila do krajnjih granica. Danas je među »običnim pukom« filozofija sinonim za nadmudrivanje. Danas smo u svijetu u kojem je sofistika sebi podredila pojam dijalektike, a time i same filozofije, ili barem to želi. No, mi joj to nećemo dopustiti. Kako bismo prevladali sofistiku nužno je popularizirati filozofiju. Da bismo običnom puku približili ono što filozofija zbilja jest, nužna je njena popularizacija. Filozofiju treba kontinuirano medijski izlagati. Gurati je ljudima pod nos i natjerati ih da misle! Iznimno važnim smatram buđenje kritičke svijesti. U tome nam može pomoći popularizacija filozofije. U izlaganju ću predstaviti vlastiti projekt koji stremlji tomu. Radi se o popularizaciji putem kazališnog medija. Ideja je postaviti filozofska djela na scenu te ih na taj način približiti »običnom puku«. Također, ovim projektom želimo i aktualizirati neka filozofska pitanja. Najvažnije, želimo ih natjerati da misle! Ovakav način predstavljanja filozofije u svrsi je tzv. »tihe revolucije misli«.

LEONTINA AREŽINA

apsolventica studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu

Kako misliti *Revoluciju nade* danas?

Po sudu Erika Froma društvo se 1968. godine nalazilo na jednoj raskrsnici. On uočava dva potencijalna smera s obzirom na budućnost našeg društva: potrošačko i dehumanizovano društvo ili »renesansa humanizma i nade«. U tom smislu on piše svoje delo pod naslovom *Revolucija nade* kao refleksiju i reakciju na stanje tih godina u Americi. U svom nastojanju da pruži model humanizacije tehnike, on povezuje sfere psihologije, sociologije i politike, time čineći svoju eksplanatornu analizu jedinstvenom. From se pita o odnosu individualne i društvene stvarnosti, trudeći se da celu sferu onoga pojedinačnog dovede u vezu sa političko-ekonomskim osnovama jednog društva. U tom smislu, on uvodi pojam *sistem čovek*, koji podrazumeva različite uloge koje jedan čovek ispunjava tokom svog života. Čovek jeste radnik ili radnica, roditelj ili dete, student ili studentica itd. Čovek je deo jednog društva te je on uvek već određen njegovim mehanizmima, prema kojima zauzima stav tokom svog života. Specifičnost Fromove analize jeste u tome što on povezuje sfere individualnog i društvenog, pružajući objašnjenje o načinima međusobnog određivanja te dve sfere, te na osnovu toga nudeći nacrt jednog društva u kojem bi pojedinac mogao ispoljavati svoju slobodu, odnosno razviti svoju humanost u celosti. Drugim rečima, ono što From uočava na tom raskršću i protiv čega nastupa u prvom planu jeste mogućnost fatalnog otuđenja čoveka od društva i od samoga sebe. Nepobitna prisutnost neoliberalne ideologije čini i danas analizu ovog tipa više nego potrebnom. U tom smislu možemo postaviti pitanje o posledicama neoliberalnog uređenja univerziteta i njegovom uticaju na odnos

profesora i studenata sa jedne strane, i sa druge strane o karakteru aktivizma, studentskog ili uopšte, danas, koji je sklon pokazivanju simptoma defetizma.

BARBARA BECE

apsolventica studija engleskog jezika i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Sustav discipline i kontrole u romanu ***Let preko kukavičjeg gnijezda* Kena Keseya**

U jeku pokreta za ljudska prava Ken Kesey je 1962. godine objavio roman *Let preko kukavičjeg gnijezda* u kojem je prikazao djelovanje i utjecaj raznih autoriteta koji vrše utjecaj na pojedinca putem manje ili više suptilnih, ali uvelike prisilnih metoda. Narator romana, zvan Poglavica, sve ove autoritete promatra kao jednu ujedinjenu mašineriju koja djeluje unutar psihijatrijske bolnice u kojoj likovi romana borave, ali i izvan nje, a naziva ju Klikom. Oštru disciplinu koju Klika nameće vrše pojedinci poput Velike Sestre iz romana čije djelovanje je krajnje podmuklo, ali dovoljno suptilno da to rijetki primjećuju. Onaj jedan koji uviđa istinu stvari doima se kao luđak u očima svih ostalih, što je stav koji Velika Sestra potiče među pacijentima, a on je zapravo jedini koji uistinu nije lud. Opis institucionalne kontrole na primjeru bolnice iz Keseyeva djela usporediv je s prikazom zatvora Michela Foucaulta iz djela *Nadzor i kazna*, koji je pak nastavak ideje zatvorskog panoptikona Jeremyja Benthama. Naime, roman odražava naoko nevidljive sustave discipliniranja pojedinaca na široj društvenoj razini koji su bili povod prosvjedima 1960-ih, a koji su aktualni i pedeset godina kasnije, ali je društvo, kako se čini, posustalo u svom žaru koji tjera na rušenje sila kontrole i uspostavu individualne slobode te palo na koljena pod pritiskom uvijek i iznova novijih i raznolikijih sustava nadzora. Može li maleni pojedinac uopće ikada prevladati ovo stanje stvari? Upravo na toj premisi počiva Keseyev roman.

BORIS BUDEN

Institute for Progressive Cultural Policies, Beč

Učenje slobode/sloboda učenja u jeziku i vremenu: izazov šezdeset osme

Može li se učiti iz povijesti? Može, ako je povijest prošlost naše sadašnjosti, dakle dio (prošli) jednog te istog vremena u kojem živimo. Ali što ako to nije slučaj sa šezdesetom, ako se vrijeme događanja ne nalazi na istoj vremenskoj liniji s vremenom komemoracije, dakle, ako su šezdeset osma i naša sadašnjost dvije različite temporalnosti? To bi onda značilo, na primjer, da mišljenje radikalne emancipacije nije naprosto mišljenje koje pripada prošlosti, nego je tu neposredno pored nas ili možda čak ispred nas. Kako se naš jezik nosi s tom razlikom? Može li povezati različite temporalnosti? Na primjer, vrijeme baroka u kojem nastaje institucija univerziteta u kojoj danas još uvijek učimo i podučavamo i vrijeme nove, digitalne alfabetizacije? I gdje je tu sloboda? Iza nas, pored nas ili ispred nas?

ŽARKO CICOVIĆ

apsolvent studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu

**Nesavremena istraživanja ili
'68 kontra vremena**

Svjedoci smo enormnog uvećanja brzine vremena. Savremena kultura koja se ogleda u brznoj hrani, prevoznim sredstvima, tehnologijama komunikacije, masovnoj proizvodnji svjedoči o jednom ubrzanju ritma života. Čovjekovo osjećanje vremena u savremenoj organizaciji života dobiva negativan karakter. Ubrzanje vremena, paradoksalno, dovodi do njegovog poništenja. Nihilizam vremena na najbolji način izražava dobro poznata fraza »nemam vremena«. Ona nam otvara problem slobodnog vremena u savremenom društvu. U hegelovskom smislu, poznatost ovog fenomena zahtijeva njegovo spoznavanje. Prekretnicu u iskustvu ubrzanja vremena predstavlja slabljenje države blagostanja i neoliberalne reforme. U tom smislu, protesti '68 predstavljaju posljednju pobunu protiv nihilizacije vremena naslućenom u svijesti o negativnim karakteristikama države blagostanja. Simbolički gestovi poput odbacivanja ručnih satova i upotrebe psihodeličnih droga izražavaju potrebu da se izađe iz kolosijeka dominantne organizacije vremena. U tom smislu, 1968. može se razumjeti kao pobuna protiv modernog iskustva vremena i preko nje možemo razumjeti genealogiju iskustva vremena u kojemu danas živimo. Ključni uvid u problematiku vremena unutar države blagostanja i slutnje nadolazećih problema dala je Situacionistička internacionala. Gi Debor u svom poznatom djelu *Društvo spektakla* putem koncepta »spektakularno vrijeme« opisuje nove pojave u modernoj organizaciji vremena države blagostanja. Filozofskom problematizacijom pojma slobodnog vremena i analizom njego-

vog odnosa spram modernog istorijskog iskustva vremena autor će pokušati rasvijetliti bitnost šezdesetosmaške pobune protiv vremena i njen značaj za savremeno društvo.

BRUNO DRONJIĆ

apsolvent studija hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Pitanje autentičnosti Adornova mišljenja odnosa teorije i prakse

Korespondencija pisama T. W. Adorna i Herberta Marcusea iz 1969. događajno usmjerena, prije svega, na studentske napade i kritiku upućenoj Adornu, plodan je predložak za daljnju problematizaciju jednih od temeljnih termina filozofije uopće – teorije i prakse. Uz nju, imajući Adornovo mišljenje kao središnji predmet zanimanja, supostavljaju se usporedno pisane marginalije o teoriji i praksi, ali i šire, cjelokupni opus Adorna, ponajviše tematski određen idejom Negativne dijalektike. Prije same rasprave o pitanju Adornove dosljednosti u mišljenju odnosa teorije i prakse i implikacija koje za sobom ostavlja, nužno se osvrnuti na nekoliko čimbenika:

- a) povijest razumijevanja termina teorije i prakse,
- b) Adornov sukob sa studentima,
- c) osobitosti studentskih prosvjeda 60-ih godina te
- d) indikativnosti negativne dijalektike pri razumijevanju i odgovoru na izazove neposredne zbilje.

Poviješću tumačenja bremenovani termini teorije i prakse svakim novim događajem, u kojem se njihovo razumijevanje uzima kao oruđe obrane i napada s obzirom na zahtjeve vremena, a kojima je imanentno da to isto i sami čine, postaje ujedno, ali i nažalost tek samo izazov za novo mišljenje navedenih termina, ne i pristajanje na njega. Kako preko neposrednog događaja koji se postav-

lja kao relacijska os prema mišljenju, kao što su u ovome slučaju bili studentski prosvjedi, tako i putem Adornove ideje Negativne dijalektike, postavljaju se teorija i praksa kao jedan od središnjih termina za promišljanje istih. Imajući gore navedeno u vidu dobivamo dublji uvid i razumijevanje Adornova tumačenja teorije i prakse i implikacija koje za sobom ostavljaju o vremenu kojeg je i sam Adorno dio. Teorija i praksa, bilo kao supozicija jedna drugoj ili pak implicitno lišene nominalne razlike i sumišljene kao cjelina, pokazuju se kao termini mišljeni na kolosijeku nekoliko filozofskih tradicija, okupljeni u samoj, metodi nesklonoj, i uvijek, kako neposrednim osupnutoj, tako i užasnoj Negativnoj dijalektici. S jedne strane ukazivanje na autonomnost teorije, a s druge pak na njezino stalno suodnošenje s praksom predstavljale su pomutnju u shvaćanjima Adornovih stavova o njihovu odnosu. Vodeći se u krajnjoj liniji samom idejom Negativne dijalektike, kao središnje niti vodilje cjelokupnog Adornova opusa, dolazimo do usporedbe i zaključka u kojoj je mjeri samo Adornovo mišljenje teorije i prakse indikativno za promišljanje neposrednih situacija 60-ih godina i u kojoj mjeri je on sam to činio putem nje.

MARTINA IVANKO

studentica 2. godine diplomskog studija hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Marcuseovo problematiziranje revolucionarne svijesti kod studenata

Nezadovoljstvo studenata postojećim represivnim sistemom svoj je vrhunac postiglo 1968. godine kada su studenti Francuske, Njemačke, SAD-a, Jugoslavije i drugih država izašli na ulice sa zahtjevom da se postojeće društvo i vlast moraju korjenito promijeniti. Jedan od mnogih studentskih zahtjeva bio je i onaj protiv politizacije sveučilišta kao samo jednog od instrumenata sistema i njegove moći. Mnogi od studenata za svoje su revolucionarne ideje oslonac pronašli u kritičkoj teoriji Herberta Marcusea, koji je u svojim obraćanjima studentima i nakon 1968. godine inzistirao na jačanju studentske revolucionarne svijesti. Marcuseova teorija o oslobođenju svijesti i subjekta obuhvaća oštru kritiku političkog poretka koji niječe ideju povijesnog razvoja ukidajući time već i same mogućnosti napretka. Umjesto ukidanja postojećih sveučilišta, kao reprezentativnih primjera političke institucije, zbog sve većeg nezadovoljstva studenata, Marcuse je u svojim pariškim predavanjima isticao važnost njihove radikalne izmjene. Predlagao je korjenitu dekonstrukciju sveučilišta, jer je obrazovanje postalo potrebnije nego ikada i ključno je za borbu s onim što se tada događalo, kao i s onim što pred studentima tek stoji. Svaka revolucija zahtijeva podršku ogromnih razmjera bez koje se ona u samom početku dokida, a koju studentski pokret još nije zadio. No, revolucionarna svijest time ne treba nestati, čak štoviše. Sveučilište oslobođeno od ideologije kao mjesto borbe za kritičko mišljenje o svemu postojećem postaje temeljni zahtjev studenata.

Obrazovanjem koje se zahtijeva tek se stvaraju mogućnosti osvještavanja i pripremanja tla za moguće, tek nadolazeće slobodno društvo, za razliku od obrazovanja koje ukida individualizam i proizvodi radnike potrebne za točno određene djelatnosti. Naša je uloga promišljati o Marcuseovim riječima i njihovoj aktualnosti za nas danas.

MONIKA IVANOVIĆ

apsolventica studija hrvatskog jezika i književnosti i filozofije
Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Filozofija kao revolucija egzistencije

Stanje na kakvo danas nailazimo mogla bih opisati mišlju Vaclava Havela koji kaže da čovjek živi u dobu kada su metafizičke i egzistencijalne izvjesnosti u stanju krize, gdje ljudi gube korijene i otuđuju se te gube smisao značenja ovoga svijeta. Ipak, ono što ljudi najviše gube jest i ono najvrijednije u njima, a to je razum i sposobnost kritičkog promišljanja. Takav stav odgovara autoritetima koji to i zahtijevaju od nas, a oni nam zauzvrat daju iluziju identiteta, dostojanstva i moralnosti. Prvo rješenje koje bi nam se moglo nametati u ovakvim situacijama jest ustanak i borba protiv tih autoriteta, no mislim da nas je davnih dana napustila vjera u ideju da pojedinac može učiniti nešto protiv sustava. Ipak, to nikako ne znači da promjena nije moguća i da se treba prepustiti današnjem stanju – upravo suprotno. Tu Havel ističe jednu bitnu stavku, a to je činjenica da je jedan od stupova stabilnosti sustava izgrađen na nestabilnom temelju – lažima. On funkcionira samo onoliko dugo koliko su ljudi spremni živjeti u laži. Stoga, ne samo da sustav otuđuje čovječanstvo nego istovremeno otuđeno čovječanstvo podupire taj sustav. Kada bi se razbio taj lažni svijet srušio bi se i temeljni stup sustava. To nas navodi na vrlo prost zaključak, a taj je da se otpor može iskazati samim pokušajem života u istini. Jer živjeti u istini je osnova egzistencije i samoobrambena reakcija protiv manipulacije. Živjeti u istini je početna točka svakog pokušaja ljudi da se udalje od pritiska koji im nameće sustav. A danas, u demokratskim društvima, nasilje je prikryveno i okrutno jer je čovjek njemu izložen kroz suptilnu i profinjenu manipulaciju. Ljudima su toliko zamagljene oči i toliko su daleko od života

u istini da ni sami toga nisu svjesni. Stoga bi svaka pojedinačna egzistencijalna revolucija nadasve trebala pružiti nadu u moralnu obnovu društva, odnosno radikalnu obnovu odnosa ljudskih bića. A upravo ono u čemu vidim povratak ljudskim korijenima i životu u istini jest filozofija. Prostor filozofije je taj koji nudi mogućnost razumijevanja sebe i svijeta, prostor koji nudi život u istini i mogućnost revolucije egzistencije koja je prijeko potrebna.

KLARA JURKOVIĆ

studentica 2. godine preddiplomskog studija engleskog jezika i književnosti i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Na tragu 1968.: evolucija ili involucija? Važnost studentske odgovornosti

1968. godina jedna je od onih koje će ostati zapamćene po korjenitim promjenama kako u društvu, tako i u misli pojedinca. Od nje je prošlo pedeset godina i njezini događaji su nam zasigurno ostavili puno toga u nasljeđe. Dio tog nasljeđa je i studentska odgovornost. Postavlja se pitanje koliko smo zapravo mi kao studenti uistinu evoluirali i je li ta godina i misao koja je studente vodila pala u zaborav. Kako to da nismo uzeli ono najvrjednije iz te revolucije te zašto se čini kao da smo zapeli u »involucijskom oblaku«? U dobu gdje se moćnici ne libe koristiti raznoraznim mjerama u svoju korist i gdje se sustavno stišava zdravorazumska misao bitno je naglasiti važnost odgovornosti onih koji su nas doveli u nezavisan položaj, ali isto tako i nas koji se iz istog moramo izbaviti. Tu je neizbježno uvrstiti kategorički imperativ Immanuela Kanta kao moralni princip koji se isprepliće s pojmom odgovornosti. Mi smo ti koji svojim ponašanjem oblikujemo svijet oko nas i dužni smo djelovati u skladu s tom činjenicom te kroz tragove prošlosti u sadašnjosti stvarati bolju budućnost. Nužno je biti svjestan vlastitih djelovanja, jer ona sa sobom nose uvjet uzročnosti te biti odgovoran za ono što treba činiti. Cilj je ovog rada pokazati da postoji problem u visokoškolskim krugovima te staviti naglasak na to da je jedno od mogućih rješenja osvještavanje studentske odgovornosti. To ću pokazati prikazom određenih ideja Hansa Jonasa iz djela *Princip odgovornosti*.

ANJA KOPRIVŠEK

studentica 4. godine preddiplomskog studija Studijâ međunarodne politike

Fakultet političkih nauka, Sveučilište u Beogradu

Politizacija svakodnevnog: umetnička praksa i novi aktivizam

Sastavni je deo političke strategije bilo kakvog borbenog kolektiva jačanje sopstvene vidljivosti u javnom prostoru. Organizacija protestnih šetnji, proizvodnja i distribucija letaka, aktivnost na društvenim mrežama javljaju se kao ključna sredstva kojima se nastoji uticati na razbijanje uvreženih predstava i formiranje revolucionarne svesti. Umetničke prakse, pogotovo one koje uzimaju oblik performansa, kroz istoriju su se često nalazile na strani radikalne politike. Ipak, između politike i umetnosti opstaju određene kontradikcije. Tendencija umetnosti da se zatvori u sopstveni krug te nemogućnost prenošenja poruke usled komplikovanosti »umetičkog koda« umanjuju njen borbeni potencijal i mogućnost da se kroz nju ostvari postavljeni politički cilj. Ideja izlaganja je da ispita uslove pod kojima je moguće umetičku praksu odvojiti od ovakve vrste zatvorenosti i uspešno je »podrediti« mobilizatorskim potrebama savremenih društvenih pokreta.

MARIJAN KRIVAK

Odsjek za filozofiju

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Uz film Nenada Puhovskog *Generacija 68'*

Ima li boljeg, pravednijeg svijeta bez revolucije? Može li se uopće svijet promijeniti i učiniti ljepšim mjestom za život? Za svijet u kojem živimo »Generacija '68« ima posebno mjesto. Onkraj racionalne hermeneutike, uz taj se naraštaj vežu romantičke predodžbe pa i fantazme o vlastitoj vrijednosti i posebičnom poslanju. Diljem svijeta te 1968. godine dešavaju se protesti i demonstracije koje dovode u pitanje »glatko« funkcioniranje u Zapadnoj hemisferi dominantnog, (neo)liberalnog kapitalizma. S druge strane, i socijalistički pore(t)ci onkraj »željezne zavjese« propituju o prirodi navodnog »komunizma«, koji im izgleda sve »realniji« u svom nehumanom pozicioniranju pojedinca unutar navodne demokratske, besklasne zajednice. Vrsni dokumentarist Nenad Puhovski već punih pola stoljeća ustrajava na sebizadanom razotkrivanju zbiljnosti u kojoj živimo. Puhovski se odlučio autorski osvrnuti i na mitsku »1968.«. Moglo bi se reći da je to učinio zapravo autobiografski. Što je za njega Generacija '68? Naraštaj je to koji je vjerovao u – ideale. Ti su ideali bili – zbiljskiji, pravedniji i bolji svijet. Čini se, ostaje nam tek utopija, melankolija ili san o tomu da se može (i mora) drukčije i bolje.

MIRA LUKOVIĆ

studentica 5. godine preddiplomskog studija povijesti umjetnosti
Filozofski fakultet, Sveučilište u Beogradu

Kako muzealizovati revoluciju – sećanje na 1968. u Muzeju Jugoslavije

Studentski protesti 1968. predstavljali su prvu ozbiljniju javnu političku pobunu sa kojom se susrela komunistička vlast u Jugoslaviji. Kao takvi, zauzeli su neupitno mesto u istoriji Jugoslavije. Očekivalo bi se, stoga, da će svoje mesto imati i u Muzeju Jugoslavije (MJ) u Beogradu, jednoj od ključnih institucija u kojoj se nastoji podsticati društveno pamćenje i kultura sećanja vezana za jugoslovensku prošlost i nasleđe. Ukoliko je uloga muzeja da ustanovi brigu o sadržajima nasleđenim iz prošlosti i uredi sadašnju upotrebu vrednosti tih sadržaja u određenoj društvenoj zajednici, traženje 1968. u narativima Muzeja Jugoslavije navodi na pitanja: zašto se sećamo studentskih protesta, kako ih se sećamo, ili možda pre svega, da li ih se uopšte sećamo? Ovo izlaganje nastojeće istražiti aktivnosti MJ vezane za muzealizaciju studentskih protesta 1968. godine, i to posebice kroz dva primera: *Legat Stevana Kragujevića*, zahvaljujući kom su se u fondu MJ prvi put našla svedočanstva protesta, te izložbu *Dizajn za novi svet*, kroz koju su se, između ostalog, mogle iščitavati i promene koje je sa sobom donela 1968. godina. Istražujući koliko je i na koji način studentska pobuna zastupljena u fondu i programima MJ, izlaganje će pokušati dati odgovore na pitanja o adekvatnosti ove vrste muzealizacije protesta, odgonetnuti razloge za (ne)mogućnost iznalaženja boljih načina da se ovih događaja i ideja institucionalno sećamo, ali i postaviti pitanja o tome da li je ovo institucionalno sećanje uopšte potrebno, a ako jeste, da li je i dovoljno. Da li mesto u muzejskoj vitrini predstavlja garanciju održanja sećanja u životu

ili se ta životnost sećanja mora pronaći na drugom mestu? Muzeji su ustanove u kojima se na osnovu opšteg sistema vrednosti generišu procesi očuvanja pamćenja. Međutim, uslov za očuvanje pamćenja je pojedinac koji ima želju i potrebu da nešto upamti. Ukoliko je sećanje na 1968. u Muzeju Jugoslavije bledo, znači li to da nema onih koji bi se toga želeli sećati i koji u tom prepoznaju svoje nasleđe? Ili je, pak, upravo uloga muzeja da stvara baštinike ove revolucije i tako utka njene tokove u živote pojedinaca? Kroz primer važne baštinske ustanove koja bi kroz aktivan i smislen odnos prema prošlosti morala učestvovati u negovanju sećanja na studentske proteste iz 1968, izlaganje na temu Kako muzealizovati revoluciju – sećanje na 1968. u Muzeju Jugoslavije nastojaće ispitati šta (ne)sećanje na prošlost otkriva o našoj sadašnjosti i kako utiče na našu budućnost.

IVANA MAJKSNER

studentica 1. godine diplomskog studija hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Od Francuske revolucije do studentskih prosvjeda. Napredak svijesti o potrebi pobune

Francuska revolucija prijelomni je događaj u povijesti Europe. To je razdoblje u kojemu dolazi do revolucionarnih promjena koje rezultiraju uspostavljanjem građanskoga društva. Revolucija kao reakcija na stare društvene poretke nužno se temelji na sukobu s vlasti, ukoliko ona ne udovoljava zahtjevima svojega doba. Hegel u *Osnovnim crtama filozofije prava* navodi da je obrazovanje duha bez ravnomjernoga obrazovanja institucija izraz revolucije, a uzroke Francuske revolucije dijeli na one intelektualne prirode i na one ekonomsko-pravne prirode. Nove ideje proistekle iz filozofije postavljaju načela nove konstitucionalne države, dok narod traži »kruh i slobodu« otvoreno kritizirajući vladu. Bez zahtjeva za slobodom ne bi došlo ni do ispisivanja *Deklaracije o pravima čovjeka i građanina*. Stari ekonomsko-pravni poredak temeljen na nejednakosti revolucionari smatraju neprihvatljivim, a Hegel u *Osnovnim crtama filozofije prava* opravdava njihov postupak rušenja staroga režima navodeći da su kao izvor prava nastupili univerzalni principi, čime opravdava legitimnost Francuske revolucije. Načela *Deklaracije o pravima čovjeka i građanina* smatra načelima koja se temelje na umu ukazujući navedenim na svoj univerzalni karakter. Borba za uspostavom građanskog društva uvelike je slična borbama za identitetsko priznanje. Studentske demonstracije u Hrvatskoj 1968. središnji dio su suvremene hrvatske političke povijesti započete *Deklaracijom o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*. Studentske su demonstracije bile

smatrane neprijateljskom djelatnošću u odnosu na vlast, a njihovi zahtjevi sadržavali su socijalne i gospodarske sadržaje. Zahtjevi za socijalnom jednakosti imali su najviše odjeka. Usporednim pristupom događajima koji su se odvijali u Francuskoj između 1789. i 1799. godine i događajima koji su obilježili hrvatsku povijest 1968. godine te njihovim idejnim potkama opravdanim Hegelovom mišlju, u izlaganju će se ukazati na mogućnost idejnog utjecaja Francuske revolucije na svijest o potrebi pobune protiv nejednakosti, kako unutar institucija obrazovanja, tako i na razini cjelokupnog društvenog i političkog stanja u Hrvatskoj 1968. godine.

LUKA MATIĆ

student poslijediplomskog doktorskog studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

La lutte continue: društvo kao horizont i sloboda kao praksa

Nasljeđe društvenih pokreta iz 1968. godine, koje se prije samo tridesetak godina činilo neupitnim, danas je itekako dovedeno u pitanje. Nakon svjetske ekonomske krize iz 2007/2008 godine ono se našlo na dvostrukom udaru: s jedne strane napale su ga države razvijenog zapada politikama štednje, a s druge sve snažnije desno civilno društvo. Riječi Umberta Ecoa iz 1986. godine, u kontekstu koji određuju represivni akteri, zato zvuče prije kao utopijska književnost negoli kao plauzibilna prosudba. No nasuprot agresivnosti antisocijalnih politika zapadnih država i desnog civilnog društva rađaju se novi društveni pokreti s agendom ponovnih osvajanja izgubljenih sloboda ili obrane onih sloboda koje još nismo izgubili.

Prateći tradiciju društvenih pokreta na zapadu, u predavanju ću se fokusirati na dva pitanja: prvo, zašto se baš društvo uzima kao horizont sukoba, i drugo, zašto je sloboda društvena praksa više nego filozofska ideja.

NEMANJA PANTOVIĆ

student 4. godine preddiplomskog studija Studija međunarodne politike
Fakultet političkih nauka, Sveučilište u Beogradu

Za koga pišemo? Važnost izdavačke delatnosti za političku borbu

Uspех političke prakse društvenih pokreta određuju dve grupe faktora: prvo, spremnost hegemonne klase da proizvede ideološku, represivnu i političku potporu za održanje *statusa quo*, i drugo, sposobnost pokreta koji teže transformaciji društvenih odnosa da mobilišu, organizuju i edukuju svoje članove i članice za političku borbu u željenom pravcu. Uopšteno, obe grupe faktora se u praksi mogu podvesti pod marksistički shvaćen pojam odnosa snaga koju kolektivni akteri teže da prevagnu u svoju korist i time ostvare kontrolu nad onim što teoretičar novih društvenih pokreta, Alen Turen, naziva istoricitetom – sudbinom društva. Da bi se upustili u političku borbu pokreti obično teže da se konsoliduju iznutra i stvore kontrarnarativ vladajućoj ideologiji. Značajan deo ove konsolidacije i komunikacije sa javnošću odnosi se na edukaciju, agitaciju i propagandu u kojoj je štamparska delatnost na Zapadu često zanemarena kao prevaziđena (i skupa) forma koju su odmenili novi mediji – prvenstveno društvene mreže i Internet portali. Često se previda uloga koju su studentski pamfleti (*Beda studentskog života*; 1966.) i novine (*Student*; 1937.) imali u oblikovanju »ideološkog minimuma« društvenih snaga koje su svojevremeno predstavile najozbiljniji izazov za vladajuće društvene odnose. Izlaganje će se fokusirati na važnost pokretanja studentske izdavačke aktivnosti na Balkanu, primere njenog uticaja na političku borbu i predloge za dalji zajednički rad na razvijanju štampanih sredstava komunikacije i edukacije.

MARKO PAVELIĆ

apsolvent studija hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Od 1968. do danas: što se promijenilo? Pedeset godina od početka Novog svijeta

Povijest je ono što nam ostaje od prošlosti. Nju nije uvijek moguće opisati u potpunosti, obuhvatiti cijelu i fiksirati kao istinu. Svaki povjesničar zna da je povijest najčešće odraz našeg vremena jednako koliko i opis prošlosti te da se samim time povijest mijenja. Ograničiti se samo na ono što se može sa sigurnošću utvrditi kao činjenicu historiografiju bi svelo na faktografsko nabranje događaja. Takva povijest bila bi lišena mogućnosti interpretacije te prenošenja biti vremena, nemoćna da preispituje uzroke ili odredi posljedice, beznadno udaljena od prošlosti koju pokušava opisati. Nigdje to nije vidljivije nego kada promatramo onu povijest najbližu sadašnjosti, gotovo u potpunosti faktografski zabilježenu, ali zato podložniju interpretacijama i promjenama nego što će to ona starija ikada biti. 20. stoljeće stoga predstavlja golemo područje historiografije gotovo u potpunosti faktografski poznato, ali zato najpodložnije prijevora i novim interpretacijama. Posljedice jednoga vremena izravni su uzrok sadašnjosti, a sa svakom njezinom promjenom otkrivaju se i nove interpretacije vremena koje mu je prethodilo. Za razliku od svih drugih stoljeća, 20. stoljeće možemo popratiti ne samo dokumentima, sjećanjem, interpretacijama i ostacima artefakata, nego i tekstom, slikom i zvukom. Osobito se to odnosi na njegovu drugu polovicu, čija je izravna posljedica naša sadašnjost, a njezini sudionici pripadaju ovome vremenu koliko i prošlome. 1968. godina jedna je od takvih godina, faktografski poznata, ali interpretacijama mnogostruka i još uvijek itekako aktualna. Faktografski gledajući, 1968.

godina je studentskih revolucija i masovnih prosvjeda koji su zahvatili gotovo cijeli svijet. SAD, Francuska, Istočna Njemačka, Jugoslavija, Italija, Čehoslovačka, Kina, Brazil i druge zahvaćene su valom protesta uzrokovanih djelomično atmosferom straha izazvanom Hladnim ratom, a djelomično socijalnim i političkim nezadovoljstvom. Proteste su vodili studenti i mladi, a svi su bili usmjereni protiv vladajućih sustava i slomljeni policijskom i vojnom silom. Trajna posebnost 1968. ostaje masovni ustanak mladih, mahom studenata, generacija rođenih poslije 1945. i Drugog svjetskog rata, koji su dosegli odraslu dob u vrijeme 60-ih i to diljem svijeta. No da bi se vidjeli uzroci prosvjeda te zašto je pobuna zahvatila upravo tu generaciju i to tako masovno, faktografski gledati na povijest pokazuje se nedostatnim. Osim samih događaja, presudnu ulogu igraju i procesi razvoja društva, novi obrasci koji nikada prije nisu postojali, a obuhvaćaju ne samo šezdesete godine nego i vrijeme poslije Drugog svjetskog rata. Generacije šezdesetih pripadaju tzv. *babyboom* generaciji, rođenoj u svijetu brzog tehnološkog i znanstvenog napretka koji je iskorijenio brojne zarazne bolesti, produljio životni vijek čovjeka i podudaraju se s nastankom stabilne srednje klase. *Babyboom* generacija nije bila osuđena na mukotrpan rad u tvornicama ili na zemlji. Ona pripada prvim standardiziranim, masovno školovanim generacijama i generaciji koja je odrasla u svijetu masovne kulture. Razvoj televizije omogućio je ne samo brz prijenos informacija nego i zajedničke obrasce odrastanja, edukativnu i uvelike zabavnu kulturu dostupnu čitavoj generaciji. Slično iskustvo odrastanja, slični interesi, problemi i obrasci svakako su jedan od čimbenika masovnosti upravo te generacije. Upravo takav utjecaj uzmiče faktografskom popisu koji, unatoč svojoj potpunosti i točnosti, ispušta duh vremena te pri pronicanju u njezine uzroke i pogledu na njezine posljedice ostaje impotentan u tumačenju samog vremena o kojemu piše povijest.

LAZAR PETKOVIĆ

apsolvent studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu

Strukture hodaju ulicama!

Lacanov odgovor na '68

Studentsko-radnički protesti i štrajkovi krajem šezdesetih godina 20. veka nisu bili homogeni fenomen. Borba za prisvajanje nasleđa ovog simbolički veoma važnog događaja traje i danas. Sa jedne strane, '68 je podstakla izvesne rekonfiguracije kasnog kapitalizma koje su podrazumevale inkorporaciju nekih od ključnih zahteva studenata i radnika. Danas smo svedoci konačnih »ostvarenja« tih zahteva, poput fluidnosti na poljima seksualnosti, rada, identiteta itd. Sa druge strane, leva misao ne može se zadovoljiti ovakvim poražavajućim dijagnozama, konzervativnim katarizacijama ovog događaja kao neutemeljenog i oportunističkog izleta te potpunim odbacivanjem ovog nasleđa. Potrebno je okrenuti se uzrocima ove pobune i pitati šta je moglo proizvesti reakciju tako širokih razmera, a pritom odoleti redukovanju te reakcije na puke istorijske determinacije. Drugim rečima, potrebno je status šezdesetosmaških protesta zadržati u horizontu Događaja. To, međutim, ne znači da se prema njima ne treba odnosti kritički i ispitivati strukturne društvene promene koje su im dale povoda. Ovo će izlaganje težiti da pokaže da nam u svemu tome teorijska psihoanaliza može pomoći. Jacques Lacan, koji je bio svedok ovih pobuna, često je ostajao nedorečen kada je u pitanju njegov sud o ovim događanjima. Oscilirao je između reakcionarnih stavova poput karakterizacije pobunjenih studenata kao »histeričara koji traže novog gospodara«, do simpatija koje su išle tako daleko da je sebe i svoj teorijski rad u izvesnom smislu smatrao direktno odgovornim za iniciranje ovih događaja. Nama će, međutim, ovde

biti najvažnije istražiti njegove stavove iznete u sedamnaestom seminaru koji nosi naslov *L'envers de la psychanalyse*, održavanog 1969-1970, u kojem je Lacan izneo teoriju o četiri diskursa koja je za njega, između ostalog, predstavljala okvir za razumevanje protesta '68. Pobune su prema njegovim procenama bile podstaknute strukturnim prelaskom sa (tradicionalnog) društvenog odnosa ili diskursa gospodara na diskurs univerziteta. Ova promena se može registrovati na mnogim poljima od politike i obavljanja javnih funkcija do porodičnih odnosa i simboličke funkcije Oca. Tematizovanjem ove promene Lacan je doprineo razumevanju šezdesetosmaških pobuna i našoj orijentaciji prema njihovom nasleđu.

MIRAN POGAČAR

apsolvent studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu

Šta se desilo '68? Događaj i njegove posledice danas

15. marta 1968. Pierre Viansson-Ponté objavljuje članak u Le Monde koji govori o trenutnoj situaciji u Francuskoj i karakteriše je kao potpuno prožetu dosadom, zaključujući kako »zemlja takođe može nestati u dosadi.« Samo dva meseca kasnije studenti na Sorboni prekidaju predavanja i 3. maja tokom protesta počinju neočekivano da bacaju kamenice na policiju i tako počinje iznenadni buntovni maj u Francuskoj. Nakon nekoliko nedjelja i radnici stupaju u generalni štrajk. Ipak, ovi događaji nisu doveli do smene vlasti ili promene ekonomskog sistema. Upravo se suprotno desilo, kada je De Gol dodatno učvrstio svoju poziciju nakon što je na vanrednim izborima pobedio i time stavio tačku na štrajkove i pobune. Mnogi od neposrednih učesnika majskih dešavanja maglovito karakterišu '68 kao događaj. Među tim različitim interpretacijama postoji »zvanična« verzija u kojoj se tvrdi da se tu radilo o pobuni mladih, o kulturnoj promeni i seksualnoj revoluciji. Ovakve revizionističke ocene i pokušaji reinterpretacije sa namerom promašuju samu suštinu događaja i ono sporedno uzimaju za suštinsko, pokušavajući da maskiraju radikalniju stranu događaja, naime sukobe sa policijom i sistemom, štrajkove koji su usledili, u osnovi osporavanje kapitalističkog i realsocijalističkog autoritarnog poretka. Potrebno je istaći kako se ovi događaji najčešće vezuju za Francusku, iako su se u mnogim zemljama odigrali slični događaji. Tada se pobuna poput kakvog vatrenog talasa širila kako u tadašnjim kapitalističkim, tako i u real-socijalističkim zemljama. Ono što bih hteo da ispitam jeste sam taj događaj, kako

se odvijao u različitim zemljama, fokusirajući se prvenstveno na Francusku, Nemačku i Srbiju. Akcentovaću naročito studentsko i radničko pitanje, odnos između te dve grupe tokom događaja. Ključno je pitanje, kada o tome govorimo kao o događaju, da pokušamo da odredimo dodatno da li se tu radilo o svojevrsnoj revoluciji, na kraju neuspešnoj, ili samo o različitim pobunama koje su nedovoljno radikalno izražavale potrebe za političkom ili ekonomskom promenom? Da li je taj događaj mogao na kraju imati drugačiji ishod od onog neuspešnog? U analizi ću upravo pokušati da utvrdim kakav je to zaista događaj bio pa ću ga, također, uporediti sa protestima koji se odvijaju i javljaju u današnjim kapitalističkim okvirima. Ključno pitanje na koje ću probati da odgovorim je šta nam tačno '68 može reći u pogledu organizovanja borbe i lekcija koje je takav događaj doneo.

MILICA RESANOVIĆ

studentica poslijediplomskog doktorskog studija sociologije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Beogradu

Izazovi uspostavljanja solidarnosti profesora sa studentima u današnjim protestima – primer blokade Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu

U ovom se radu ispituje mogućnost uspostavljanja solidarnosti između profesora i studenata u današnjim studentskim protestima u Srbiji. U prvom delu rada biće prikazan istorijat studentskih borbi u Beogradu, s posebnim osvrtom na karakter odnosa koji je bio uspostavljen između profesora i studenata u različitim društveno-istorijskim kontekstima. Početna tačka analize je studentski protest 1968. godine, potom se ispituju studentski protesti devedesetih godina prošlog veka, zaključno sa različitim oblicima studentskog angažmana koji obeležavaju period u kome nastupa proces bolonjske reforme visokog obrazovanja u Srbiji. Posebna pažnja bit će ukazana izmenama u načinu organizovanja i finansiranja studija koje je potaknula bolonjska reforma, budući da su one uticale na mogućnosti organizovanja studentskih protesta i njihove domete. U drugom delu izlaganja kritički se analizira karakter odnosa koji je bio uspostavljen između studenata i profesora tokom blokade Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 2014. godine, koja predstavlja poslednji veći i dugotrajniji studentski protest koji je organizovan u Srbiji. Kao empirijska građa za ovu analizu koriste se intervjui prikupljeni za potrebe studije Blokada Filozofskog fakulteta 2014. godine. Na osnovu intervjua sprovedenih sa profesorima i studentima Filozofskog fakulteta razmatraju se pitanja: a) da li je među profesorima postojalo ra-

zumevanje za studentske zahteve; b) da li su i studenti i profesori doživeli blokadu kao legitiman vid borbe za studentske zahteve i c) da li je postojala solidarnost između profesora i studenata u protestu. Biće prikazani stavovi studenata o protestu i ulozi profesora u njemu, a potom će biti više reči o tome kako su se profesori odnosili prema blokadi i kako su doživljavali vlastitu ulogu u protestu. Analizom prikupljene građe stiče se utisak da ne postoji jedna zajednička vizija poželjnog metoda delovanja za ostvarivanje studentskih prava ni među studentima ni među profesorima, a kamoli zajednička vizija koju bi delile ove dve grupe ispitanika. U postojećem režimu rada i finansiranja univerziteta mogućnosti za izgradnju solidarne akcije između ove dve grupe su značajno smanjene, te je u datim strukturnim uslovima malo verovatno da će ove grupacije uspeti da prepoznaju zajedničke interese i uspostave relativnu saglasnost oko mehanizama delovanja.

LUKA RUDIĆ

student 1. godine preddiplomskog studija filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu

1968. u Francuskoj

Situacija u revolucionarnoj Francuskoj 1968., u obilju svih drugih koje su se istovremeno događale, posebno mi je privukla pažnju iz više faktora – pre svega jer u Francuskoj možemo govoriti o »socijalističkoj« revoluciji u izvesnom smislu, obzirom na to da se tamo, za razliku od npr. Nemačke, desila masovna podrška radništva i upliv u same proteste i štrajkove. Takav razvoj događaja je specifičan, obzirom na to da je u Francuskoj talas protesta i štrajkova trajao svega dva meseca, što je vrlo kratko vrijeme u poređenju sa nekim drugim državama. Sa druge strane, u izlaganju bi bilo važno razjasniti i prikaz nastanka i ideološke strukture pokreta 22. mart (koji je bio revolucionarni studentski pokret u Francuskoj, nastao tog datuma 1968. godine), i uporediti ga sa drugim pokretima, pre svega sa nemačkim – jer se tu vide najjasnije razlike i moguća prilika da se teorijski raspravi o neuspešnosti francuskog studentskog pokreta (pre svega mislim na njegov raspad posle De Golovih vanrednih parlamentarnih izbora). Međutim, nakon ovog pretežno istoriografskog dela Francuska bi bila važna i zbog filozofske refleksije ovih revolucionarnih događaja. Filozofska škola u Parizu toga vremena bila je vrlo revolucionarno usmerena. Uticaj klasičnog marksizma, ali i njegovo kontekstualizovanje u misli, pre svega, Altisera, Ransijera, Fukoa itd. ostavilo je značajan pečat na revolucionarne događaje – a poznato je da su i gore pomenuti aktivno podržavali ove proteste. Osvrnuo bih se pre svega na refleksiju Fukoa koji u par spisa i intervjuua (*Načini pisanja istorije, Istina, moć, sopstvo* itd.) na vrlo zanimljiv način interpretira i kritikuje ove događaje. I na kraju, kako kritika ne

bi ostala začahurena u nekoj pukoj akademskoj analizi i kritici, trebalo bi se osvrnuti na načine na koje današnji studentski pokreti mogu delovati i kako greške i podvige francuskih, ali i drugih revolucionarnih studenata mogu interpretirati i u daljnjoj praksi primeniti.

MARKO SIČANICA

student 3. godine preddiplomskog studija hrvatskog jezika i književnosti i filozofije

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

»Borba za slobodu«: Haymova kritika Hegela

Hegelovo djelo *Osnovne crte filozofije prava* bilo je pokušaj vraćanja državi pridjeva božanstvenog, apsolutnog i umskog, u svrhu suprotstavljanja i ograničavanja slobode pojedinca. Prema Rudolfu Haymu, takvo pobožanstvenje države te tumačenje zbilje kao umne »dokaz je reakcionarne namjere i funkcije hegelijanske filozofije«. Haym će navedenim optužiti Hegela da je »filozofski diktator Njemačke« koji želi filozofiju pretvoriti u znanstveno prebivalište duha i time opravdati progon demagoga kroz strogoću »policijskog« sistema. Međutim, Hegel, određujući državu kao »zbilju čudoredne ideje«, ukazuje na to da je država duh koji sebi u procesu svjetske povijesti daje vlastitu zbilju, upućujući na historicizam. Haymova kritika Hegela ukazuje na to da se postavljanjem države na metafizičku razinu niječe sloboda pojedinca, jer država kao svoj sadržaj ima čovjeka u svim njegovim odnošenjima. Haym smatra da je nemoguće metafizičku teoriju uspješno primijeniti na tadašnje društvo prve polovice 19. stoljeća, iz razloga što su velikim tehničkim pronalascima i napredovanjem znanosti pale stare vrijednosti, a materijalne vrijednosti ponovno su se uzdigle. On će zaključno reći: »Zvijezde vjere pale su na zemlju, a spekulativna filozofija je napretkom svijeta i živom poviješću stavljena na stranu«. Cilj koji si je zadao Haym bio je oslobođenje društva od teologije i metafizike u svrhu borbe za praktično koje ima, prije svega, zadatak vratiti čovjeka na put slobode, postavljajući pojedinca u središte. Time Haym biva uvelike blizak idejama na kojima su počivali studentski pokreti u Pragu 1968. Odbacivanje

već zadanih normi države, koje onemogućavaju dolaženje do slobode u svrhu pronalazjenja individualne slobode i vlastitih ciljeva, označava jednu od misaonih vodilja tadašnjih studentskih pokreta. Hegelov pokušaj dovođenja države do pojma apsoluta preko metafizike sa sobom bi imao i ima kao posljedicu uništenje individue. Također, i razvoj njezinih represivnih aparata, koji su danas potpomognuti razvojem tehnologije, za cilj ima prepoznavanje i onemogućavanje svih još za njega neosvijestjenih i nepredvidljivih društvenih strujanja. Određujući navedenom slobodu njezinom nepredvidljivošću i neproračunljivošću, pojedinac njome biva korak ispred svakog homogenog totalitarizirajućeg uređenja koje ga neprestano zahvaća.

DOMINIK TURKOVIĆ

student 3. godine preddiplomskog studija mađarskog jezika i književnosti i povijesti

Filozofski fakultet, Sveučilište u Osijeku

Studentske demonstracije u Hrvatskoj 1968.

U ovom radu bit će prikazane i objašnjene same studentske demonstracije u Zagrebu 1968. godine sa svojim uzrocima i posljedicama. U radu je prikazan proces liberalizacije, koji nije mogao zaobići niti socijalističku državnu tvorevinu kao što je bila Jugoslavija, započet plenumom na Brijunima 1966. godine, a koji je otvorio mnoge sfere i mogućnosti pa tako i stvorio platformu za prosvjede kao što su studentski prosvjedi. Počeci izražavanja hrvatske nacionalnosti i državnosti, sloboda tiska u vlastima prihvatljivoj mjeri te novo političko ozračje – svi navedeni procesi od studentskih su demonstracija, unatoč formalnom porazu ideja mlade intelektualne elite, napravili heroje i moralne pobjednike. Utjecaj časopisa *Praxis* i studentskih prosvjeda po čitavoj tadašnjoj Europi, uključujući i Jugoslaviju, također je izdvojen kao važan aspekt ovog rada. Kao posljedice samog događaja s početka lipnja 1968. godine prikazan je sukob Josipa Broza Tita s partijskim vodstvima koje je na kraju okrivio za minule prosvjede. Upravo se na ovom primjeru može profilirati lik Josipa Broza Tita kao velikog državnika i vođe koji je, podilazeći studentima riječima: »Država koja ima ovakvu omladinu ne mora se bojati za svoju budućnost.« uspio smiriti tenzije barem do 1971. godine. Studentske bi se zahtjeve moglo nazvati pretečom borbe za »pluralizam mišljenja«. Premda su studenti naizgled bili poraženi, pokazalo se da su čimbenik koji nije moguće zanemariti. Od silno najavljivanih političkih, socijalnih, gospodarskih i sveučilišnih reforma, nije bilo ništa nego su ostavljene za budućnost.

STUDENTSKE (R)EVOLUCIJE:
PEDESET GODINA OD
1968.

8. studentski filozofski simpozij

Filozofskog fakulteta
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
i Udruge studenata filozofije »logOS«

Kontakti izlagača

KONTAKTI

Ivo Alebić, Sveučilište u Zagrebu

alebic.ivo@gmail.com

Leontina Arežina, Sveučilište u Novom Sadu

a.leontina3@gmail.com

Barbara Bece, Sveučilište u Osijeku

bece.barbara@gmail.com

Boris Buden, Institute for Progressive Cultural Policies, Vienna

boris.buden@gmx.net

Žarko Cicović, Sveučilište u Novom Sadu

cicoviczarko@hotmail.com

Bruno Dronjić, Sveučilište u Osijeku

brunodronji@gmail.com

Martina Ivanko, Sveučilište u Osijeku

ivanko.martina@gmail.com

Monika Ivanović, Sveučilište u Osijeku

monika13ivanovic@gmail.com

Klara Jurković, Sveučilište u Osijeku

kjurkovic@mail.com

Anja Koprivšek, Sveučilište u Beogradu

anja.koprivsek@icloud.com

Marijan Krivak, Sveučilište u Osijeku

mkrivak@ffos.hr

Mira Luković, Sveučilište u Beogradu

mira_lukovic@gmail.com

Ivana Majksner, Sveučilište u Osijeku

ivana.majksner@gmail.com

Luka Matić, Sveučilište u Zagrebu

matic.luka.os@gmail.com

Nemanja Pantović, Sveučilište u Novom Sadu

pantovicnemanjans@gmail.com

Marko Pavelić, Sveučilište u Osijeku

marko.pavelic2@gmail.com

Lazar Petković, Sveučilište u Novom Sadu

lazarpetkovicdb@gmail.com

Miran Pogačar, Sveučilište u Novom Sadu

pogacar.miran@gmail.com

Milica Resanović, Sveučilište u Beogradu

milica_resanovic@yahoo.com

Luka Rudić, Sveučilište u Novom Sadu

lukarudic@gmail.com

Marko Sićanica, Sveučilište u Osijeku

markosicanica@gmail.com

Dominik Turković, Sveučilište u Osijeku

dominikturkovic2@gmail.com

BILJEŠKE

